

Національний університет "Острозька академія"

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему:

Лексичні та дидактичні особливості англійськомовних текстів на матеріалах підручника "Outcomes. Advanced. Student's book" авторів Hugh Dellar та Andrew Walkley видавництва National Geographic Learning.

Виконав: студент(ка) II курсу магістерського рівня

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: 035.041 Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

_____ Бірюкова В. О. _____

(прізвище та ініціали)

Керівник _____ Ковальчук І. В. _____

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту

на засіданні кафедри англійської філології

протокол № ____ від “ ____ ” _____ 2022 р.

Зав.кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ.....	7
1.1. Поняття навчального тексту	7
1.2. Лексичні особливості англійськомовних навчальних текстів	16
1.3. Дидактичний потенціал англійськомовних навчальних текстів.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛАХ ПІДРУЧНИКА «OUTCOMES. ADVANCED. STUDENT`S BOOK»)	42
2.1. Загальна характеристика підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»....	42
2.2. Лексико-стилістичні особливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»	51
2.3. Дидактичні можливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»	67
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	93

ВСТУП

Актуальність теми. З розвитком комунікаційних технологій створюється нова культура мислення, змінюється міжособистісне спілкування, а разом із ним трансформуються взаємини учасників освітнього процесу. Зміни відбуваються у всіх складових навчального процесу. Від викладача вимагається інноваційна поведінка, а також уміння побудувати відносини взаємодії та спільної творчої діяльності, створити атмосферу залучення учнів у процес навчання.

Основною глобальною метою навчання англійської мови є розвиток в учнів здатності до міжкультурної взаємодії, до формування потреби та вміння розуміти процеси, що відбуваються під час міжкультурного спілкування, а також впливу на них, щоб навчитися вести конструктивний діалог з носіями англійської мови. Йдеться про розвиток у учнів рис полікультурної мовної особистості. Така особистість здатна: виявляти розумові операції та дії, використовуючи мовні засоби нерідної мови; реагувати та брати участь у різних ситуаціях усного та письмового спілкування; долати мовні бар'єри.

Засвоєння студентами мови на такому рівні можливе лише в умовах наближеного до реального спілкування та за високої особистої мотивації. Необхідно прагнути встановити зв'язок матеріалу, що вивчається, з життям, з реальними потребами в рамках майбутньої професії учнів. Це дозволить підвищити інтерес здобувачів освіти до матеріалу, що вивчається. Велика роль в актуалізації пізнавального інтересу учнів до освоєння англійської комунікативної компетентності належить текстам підручників.

Довгий час основний зміст викладання іноземних мов зводився до практичного оволодіння іноземними мовами. Сьогодні під метою навчання іноземних мов розуміють формування особистості учня, яка здатна та виявляє бажання брати участь у спілкуванні на міжкультурному рівні. Від випускників очікується активна діяльність, здатність до творчості, самостійність та заповзятливість. Отже, весь процес навчання має бути спрямований на формування таких якостей. Пріоритет надається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування. Мова вивчається в культурному

контексті, неможливе лише заучування запрограмованої поведінки, механічне відпрацювання мовних навичок.

У наші дні неможливо уявити урок англійської мови без використання навчальних підручників. За умови їх раціонального використання можливим стає оволодіння великим обсягом інформації, формується лексична компетенція, вдосконалюються вміння аудіювання з урахуванням автентичних текстів, і навіть виникає додаткова мотивація вивчення іноземних мов. Сучасні англійськомовні навчальні підручники дозволяють зробити наавчальний процес цікавішим та ефективнішим, створити умови автентичного середовища, забезпечують активне сприйняття матеріалу. Одним із таких підручників є «Outcomes. Advanced. Student`s book» авторів Hugh Dellar та Andrew Walkley видавництва «National Geographic Learning».

Об'єктом дослідження є підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book».

Предметом дослідження є лексичні та дидактичні особливості англійськомовних текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book».

Мета дослідження: вивчити теоретичні засади дослідження навчальних англійськомовних текстів; проаналізувати лексичні та дидактичні особливості англійськомовних текстів (на матеріалах підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»).

Для досягнення поставленої в роботі мети нами розглянуті наступні **завдання:**

- вивчити сутність поняття навчального тексту;
- розглянути лексичні особливості англійськомовних навчальних текстів;
- розкрити дидактичний потенціал англійськомовних навчальних текстів;
- дати загальну характеристику підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»;
- проаналізувати лексико-стилістичні особливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»;
- обґрунтувати дидактичні можливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book».

Методи дослідження. У роботі використані теоретико-методологічні методи, засновані на аналізі спеціальної методичної літератури з теми дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація.

Теоретичне значення дослідження. Визначено теоретичні засади дослідження навчальних англійськомовних текстів; проаналізовано лексичні та дидактичні особливості англійськомовних текстів (на матеріалах підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»); обґрунтовано ефективність застосування підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» для формування іншомовної лексичної компетентності учнів.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можна використовувати в процесі викладання курсу англійської мови, в розробці спецкурсів із проблеми лексичних та дидактичних особливостей англійськомовних навчальних текстів; у розробці навчальних текстів з англійської мови.

Структура та обсяг дипломної роботи обумовлені її метою та науковими завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування). Обсяг роботи становить 97 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ

1.1. Поняття навчального тексту

Сучасні зміни стратегій у шкільній іншомовній освіті породжує необхідність перегляду пріоритетів у доборі навчальних текстів та їх організації у змісті підручників і навчальних посібників. Вимоги освітніх програм, комунікативні потреби та інтереси учнів спонукають авторів особливу увагу звертати на лексичний та дидактичний потенціал англійськомовних текстів. У першу чергу це зумовлено: а) здатністю містити інформацію з теми, що вивчається, розвиваючи комунікативно-пізнавальні інтереси учнів, б) ілюструвати форми та функції мовних одиниць у тематичному змісті, в) активізувати навчальну діяльність школярів, г) сприяти розвитку комунікативної мовленнєвої взаємодії в учнівському колективі, д) стимулювати формування загальнонавчальних умінь і творчих здібностей школярів, е) забезпечувати освітній, розвивальний та виховний потенціал учнів [23, с. 154]. Урахування зазначених функцій навчальних текстів у підручниках і навчальних посібниках з іноземних мов здатне забезпечити успішне виконання шкільних навчальних програм.

Як зауважують О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, для формування англійськомовної лексико-граматичної компетенції важлива роль належить характеру текстів, їхня інформативність, зміст, цікава фабула і т.п. Від якості текстового матеріалу підручників та навчальних посібників залежить мотивація навчальної діяльності учнів [18, с. 67]. Таким чином, з одного боку, зміст навчальних текстів є важливим чинником впливу на ставлення школярів до оволодіння іншомовною компетентністю, основними видами мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання тощо), а також на їхню здатність успішно виконувати освітні завдання, що висувуються до англійської мови як навчального предмету. З іншого боку, структурно-сміслові та мовні особливості навчальних текстів визначають характер самого процесу іншомовної мовленнєвої діяльності. Для того щоб надати різним видам мовленнєвої

діяльності значення важливого чинника впливу на розвиток школярів, можливість забезпечувати їхні комунікативні наміри, які залежать, зокрема, від змісту навчального курсу, навчальні англійськомовні тексти, окрім дидактичних, мають виконувати ще й інші функції, як-от:

1) бути стимулом розширення обсягу та забезпечувати практичне використання іншомовних загальнонавчальних, лексичних, граматичних, тематико-інформаційних знань школярів;

2) сприяти активізації та актуалізації у практичній діяльності мовного, мовленнєвого, тематично-інформаційного матеріалу, який був раніше вивченим учнями, ілюструвати особливості його використання у різноманітних комунікативних ситуаціях, у тому числі, в нових профільно спрямованих ситуаціях іншомовного спілкування;

3) бути опорою формування в школярів іншомовного досвіду усного й писемного мовлення на засадах нового лексичного й інформаційного матеріалу;

4) вмотивовувати іншомовну комунікативну діяльність школярів, націлювати її на розвиток пізнавальної активності у межах змісту навчального предмету [23, с. 154].

Оскільки будь-який текст як одиниця мови та мовлення є одиницею спілкування та несе своє світорозуміння, свою картину світу чи образ світу, то ми можемо з упевненістю заявити, що будь-якому тексту притаманний дидактичний потенціал – розуміння та духовно-практичне освоєння світу.

За словами В. Г. Редько та О. В. Басай, у сфері навчання іноземних мов поняття «текст» вживається для позначення певного мовленнєвого відрізка у продуктивних (у ході створення мовленнєвого продукту в усній (говоріння) чи письмовій (письмо) формах) і рецептивних (в усній (аудіювання) чи письмовій (читання) формах) видах іншомовної мовленнєвої діяльності. Розглядаючи англійськомовний навчальний текст як належним чином спеціально упорядковану множину речень, об'єднаних спільним комунікативним завданням [26, с. 164], можна дійти висновку, що за його функціями такий текст є багатоаспектною одиницею навчання нормативного англійськомовного

спілкування. Це означає, що за допомогою текстів здійснюються акти вербальної комунікації. Навчальні тексти виконують різноманітні соціальні та дидактичні функції залежно від цілей та змісту навчання [23, с. 154].

Англійськомовні навчальні тексти для оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, що добираються відповідно до змісту підручників і навчальних посібників з англійської мови, доцільно розглядати як ефективні джерела інформації про соціально-економічні, політичні, соціокультурні та інші аспекти життя країни, мова якої вивчається. Такі тексти також слід розглядати у ролі засобів розвитку комунікативної (мовленнєвої, лінгвістичної, соціокультурної) компетентності учнів. Окрім зазначеного, англійськомовні навчальні тексти певною мірою сприяють розвитку в школярів інших видів компетентностей: загальнонавчальної, культурологічної, стратегічної, компенсаторної, дискурсивної, прагматичної, професійної. Саме з цих позицій варто розглядати навчальні тексти для навчальних посібників з англійської мови як важливі засоби оволодіння іншомовним профільнозорієнтованим спілкуванням і культурою країни, мова якої вивчається [23, с. 154].

Сучасною лінгвістикою визнано комунікативну сутність тексту, яка робить його відкритим усім учасникам комунікативної діяльності, комунікативної ситуації. Проте, зважаючи на значення слова дидактика (від грецьк. *didaktikos* – той, хто навчає і *didasko* – той, хто вивчає), варто зазначити, що відмінною рисою навчального тексту є той факт, що учасниками комунікації є адресант – автор і адресат – учень, тобто людина з певним рівнем знань з мови [33, с. 40].

З комунікативно-функціонального підходу в лінгвістиці текст – це комунікативна одиниця вищого рангу, що є семантичним, структурно і функціонально закінченим цілим, призначеним для реалізації загального цільового призначення, загального комунікативного завдання, поставленого автором [1, с. 14]. У цьому випадку комунікативна задача реалізується за допомогою модельованого текстового простору, який надає учням дидактичну можливість тривалого та активного перебування в ньому з метою вивчення мови

та культури, що транслюється даною конкретною мовою в умовах навчального діалогового спілкування.

На відміну від науково-навчального тексту, навчальний текст іноземною мовою (англійською) призначений не для зберігання та передачі наукових знань, а для отримання та передачі інформації у типових природних умовах комунікації та навчання спілкуванню іноземною мовою. Володіння мовою, вміння адекватно користуватися нею у конкретних ситуаціях спілкування, тобто інтерактивний принцип, становить сутність комунікативної компетенції, яка віднесена до центральних категорій лінгвістики та лінгводидактики.

Таким чином, для навчального тексту як одиниці навчання, що є моделлю мовної діяльності, дуже важливим є врахування комунікативних потреб учнів та відповідальність за те, що повідомляється, і яким чином це повідомляється.

Л. М. Шевчук навчальний текст, як текст, який використовують в освітньому процесі або створюють у процесі навчальної діяльності. Це може бути як запропонований автором чи вчителем текст підручника, посібника, так і створений учнем. Підібрані для навчального процесу тексти можуть бути оригінальними або адаптованими, або створені автором навчального видання [33, с. 41].

За словами Н. Ф. Баландіна, навчальний текст, слугує важливим засобом формування мовленнєвих умінь і навичок, є джерелом вивчення учнями мовного матеріалу, а також ситуативним стимулом, кожен з яких може мати багато різних реалізацій й інтерпретацій. Ефективне його використання безпосередньо залежить від уміння сприймати й пояснювати наведену в тексті інформацію, синтезувати у формі цілісного знання, від засвоєного раніше до нового. У цьому контексті дослідниця зауважує, що належним чином дібраний навчальний текст володіє достатнім інформаційним і дидактичним потенціалом для формування успішного освітнього дискурсу, спонукає до проростання нових смислів, які оприявлюють передачу з покоління в покоління нагромадженого досвіду [1, с. 15]. Навчальний текст є функціонально-прагматичним типом тексту, який характеризується однозначною інтерпретацією і чіткою логічною структурою.

Водночас для навчального тексту властива особливого роду взаємодія структур знань, що потребує як теоретичного, так й практичного опису. Навчальний текст спрямовано формування нового знання. Успіх цього процесу багато в чому визначається правильним підбором вербальних засобів об'єктивації знань, а також ступенем розгортання в тексті когнітивних структур, що реалізуються.

Навчальний текст являє собою специфічну взаємодію лінгвокреативних та апріорних мисленнєвих одиниць за домінуючого характеру перших. Особливий взаємозв'язок цих типів когнітивних структур у рамках навчального тексту визначає і формат знань, що актуалізується. Інформація, закладена у навчальному тексті, може бути «запакована» у когнітивні структури різного формату: концепти, кадри або сценарії. Навчальний текст перебуває у дуже складних взаємовідносинах із суб'єктом та об'єктом пізнання. Його розпредмечування базується на індивідуальній моделі світу суб'єкта, що пізнає. Водночас навчальний текст є проекцією на існуючу когнітивну базу тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти.

Навчальний текст відображає результати процесів пізнання дійсності, знання про сутнісні ознаки об'єктів та явищ. Відповідно, в лінгвокультурному плані будь-який навчальний текст представляє культурну інформацію, оскільки містить, знання даного лінгвокультурного співтовариства про той чи інший об'єкт або явище дійсності [8, с. 44].

З усього вищепереліченого, можна дійти висновку, що навчальний текст – важлива складова навчального дискурсу, що являє собою навчальний текст, основна мета якого є передача знань учням. Найважливішою характеристикою навчального тексту є наявність у ньому освітнього, культурологічного, виховного та розвиваючого потенціалу.

Дослідження щодо аналізу складності тексту здійснюються переважно незалежно один від одного в різних галузях науки із застосуванням наукових апаратів та термінології, а об'єкт дослідження також розглядається по-різному.

Наприклад, проблема відповідності тексту читачеві традиційно вирішується в рамках лінгводидактики, у педагогіці – як питання здібностей

учня, а в освіті – як проблема якості навчальних видань, у психології – сприйняття інформації, у психолінгвістиці – розглядаються аспекти моделювання взаємодії читача та тексту, у герменевтиці в центрі уваги знаходяться співвідношення зовнішнього та внутрішнього змісту у людському пізнанні.

Результатом процесу осмислення тексту є розуміння. Під «зрозумілим» мається на увазі те, що може бути інакше виражено. Іншими словами, якщо текст був зрозумілий, його зміст може бути переданий у будь-якій іншій формі: парафразі, переказі, перекладі іншою мовою, рефераті і т. д. Сприйняття та розуміння іншомовного тексту може бути ускладнене явищем інтерференції. І тут нові мовні явища сприймаються крізь методи роботи з рідною мовою, що веде до помилок сприйняття і розуміння [6, с. 80]. Отже, тексти іноземною мовою мають бути зрозумілими, щоб відповідати знанням учнів певного рівня.

Найбільш важливими та вживаними характеристиками тексту є: читабельність (readability), складність, труднощі та зрозумілість, які можна порахувати за допомогою відповідних математичних формул та комп'ютерних програм. Індекс читабельності тексту, що визначається формулами читабельності на основі кількісних параметрів тексту (кількість слів у тексті, кількість речень, середня довжина речення, середня довжина слова за кількістю літер чи складів та ін.), відбиває ступінь розуміння тексту читачем, і навіть складність самого тексту. До індексу читабельності також входить вік потенційного читача. Важливо відзначити, що мається на увазі не біологічний вік, час (роки) навчання [31, с. 56].

Індекс Флеша-Кінкейда – одна з найбільш валідних формул визначення читабельності. Цей індекс показує кількість років навчання, необхідне розуміння аналізованого тексту, і розраховується за формулою:

$$FKG \text{ mod SIS} = 0,36 \times ASL + 5,76 \times ASW - 11,97,$$

де ASL – середня кількість слів у реченні; ASW – середня кількість складів у слові. Читабельність за Флешем-Кінкейдом оцінює тексти на основі їх відповідності читачам певного року навчання: тексти в діапазоні 1-10

відповідають читачам середньої школи, тексти в діапазоні 11-15 призначені для учнів вищої освіти, а 16—20 відповідають складним науковим текстам, читачами яких є науковці. Цей підрахунок можна провести на платформі TextInspector.

Загальновизнаними параметрами, що характеризують складність текстів, є довжина речень та довжина слів у тексті. Також під складністю розуміють параметри тексту: літери, склади, граматичні морфеми, слова, словосполучення, синтаксичні побудови. Додатковим параметром є кількість багатозначних слів у тексті. Іноді науковці також додають ще один параметр – наявність у тексті омонімів. Наявність у текст термінів також створює додаткову складність, оскільки терміни належать до слів із найвищим ступенем абстрактності [25, с. 56].

Складність навчального тексту визначається морфологічними (довжина та кількість морфем), лексичними (частотність, абстрактність, унікальність, етноспецифічність, неоднозначність, референційна специфічність та ін.), синтаксичними (комплексність моделі, порядок слів, довжина речення та ін.) характеристиками тексту, а також його інформаційною (когнітивною) складністю [25, с. 73].

У якості критеріїв складності тексту розглядають наступні: інформативність тексту, складність речень, абстрактність викладу та ясність структури тексту. Цікавим є підхід до аналізу інформативності та «знайомості» слів тексту, який представлений виявленням «життєвих» та наукових понять, визначенням різноманітності словника тексту, пошуку довгих слів. Складність речення залежить навіть від зв'язку його смислів і значень.

Зрозумілість тексту – об'єкт досліджень, під яким розуміють властивість тексту сприяти розумінню [60, с. 20]. Труднощі інтерпретують як властивість тексту перешкоджати розумінню. Зрозумілість тексту є ширшим поняттям, ніж читабельність, бо у формулах вдається врахувати в повному обсязі чинники зрозумілості тексту.

Оцінювання лінгвістичної складності здійснюється з врахуванням наступних параметрів:

1) дескриптивні (довжина тексту у складах, словах, реченнях, середня довжина речення, середня довжина слова та ін.);

2) морфологічні (кількість іменників, дієслів, прикметників, займенників, сполучників);

3) лексичні (лексичне різноманіття тексту, кількість абстрактних слів, частотність лексики та ін.);

4) синтаксичні (кількість простих, складносурядних, складнопідрядних речень, кількість слів до присудка, та ін.) [46, с. 100].

Інформаційна складність тексту оцінюється з урахуванням розрахунку інформаційних характеристик тексту, тобто обсягу переданої текстом інформації.

Таким чином, можна вивести такі генералізовані параметри для аналізу навчального тексту: довжина речення, довжина слів у тексті, індекс Флеша-Кінкейда, лексичні параметри, наративність, індекс конкретності/абстрактності, а також знайомість. Саме вони є основою аналізу навчальних текстів.

Очевидно, що навчальним текстом вважається будь-який текст, корисний при освоєнні певної навчальної дисципліни. Класичний навчальний текст (як функціональний та спеціалізований) характеризується установкою на однозначність сприйняття та будується за законами логічного мислення. У широкому розумінні навчальний текст – це вся доступна спостереженню інформація, подана у підручнику чи навчальному посібнику. У традиційному розумінні – зафіксований у письмовій формі відрізок мовлення, що є певною смисловою єдністю, тобто навчальний текст – це представник безлічі текстів, що відбивають однорідні фрагменти дійсності, обслуговуючі однорідні ситуації. Такі тексти мають однаковий набір інформативних одиниць (змістових блоків), однаковий набір лексико-граматичних одиниць, що реалізують ці смисли, та єдину систему будови цілісного дискурсу.

Зазначимо, що найважливішою характеристикою навчального тексту є його поліфункціональність, тобто призначення зберігати інформацію, культурні коди, бути носієм загальних та професійних знань, впливати на свідомість учнів,

чинити на них мотиваційний вплив, сприяти розвитку їх креативних якостей. Навчальний текст – це втілення способів діяльності, у процесі якої формується свідомість учнів. Іншими словами, подібний текст виконує інформативну, когнітивну та креативну функції.

Якщо розглядати навчальні тексти у категорії інтертекстуальності, умовно їх можна поділити на два типи. До першого належать такі тексти, в яких наукові дані про той чи інший фрагмент реальності, подаються без посилань інші фіксовані на письмі мовні твори. Навчальні тексти другого типу представляють собою тексти-трансформації. Це мовні твори, створені з урахуванням вже існуючих текстів. До такого типу можна віднести адаптовані тексти та різного роду коментарі [46, с. 101].

Оскільки головне призначення навчального тексту – навчати, однією з основних характеристик такого тексту виступає дидактична спрямованість. За логікою навчальний текст як одиниця письмової словесної комунікації створюється за законами навчального процесу – від відомого до нового, від простого до складного, при цьому такий текст відрізняється дедуктивним характером викладу, може супроводжуватися своєрідними прикладами ілюстраціями, питаннями для засвоєння та закріплення отриманих під час читання знань (питання та завдання, як відомо, перетворюють інформаційний текст у навчальний) [16, с. 74].

Отже, навчальне видання – це видання, що містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені у формі, зручній для вивчення та викладання, та розраховані на учнів різного віку та ступеня навчання. Англійськомовний навчальний текст призначений для засвоєння змістовної та навчальної інформації, це цілісний і пов'язаний, актуалізований, дидактично організований матеріал, який володіє відповідною для нього характеристиками лексичною структурою, семантикою. Це результат цілеспрямованої мовної діяльності, що стає сполучною ланкою між учасниками комунікації. Навчальний текст як лінгвістичний феномен відрізняється не тільки використанням особливих мовних засобів, а й прагматичною установкою.

Володіючи особливим функціональним навантаженням, яке співвіднесене з навчальними цілями та завданнями, з розвитком в учнів певних психологічних механізмів, навчальний текст передбачає врахування мовного досвіду комуніканта, його мовної компетенції, врахування його картини світу, фонових знань, соціокультурних чинників. У свою чергу, при підборі тексту для роботи з ним на уроках англійської мови, звертаючи увагу на процеси управління розумінням та комунікативною діяльністю адресата, враховуються такі чинники, як морфологічний рівень, наявність/відсутність складних синтаксичних конструкцій, багатоаспектність лексичної структури даного тексту, відображення в цій структурі різного роду інформації – енциклопедичної, культурологічної, лінгвістичної.

1.2. Лексичні особливості англійськомовних навчальних текстів

Разом із змінами у вітчизняному та світовому освітніх просторах виникла реальна необхідність здійснення повного комплексного аналізу навчальних текстів, що використовуються на різних щаблях освіти. Останнє, у свою чергу, продиктовано важливістю забезпечення якості освітнього процесу, багато в чому обумовлене дотриманням принципу систематичності та послідовності від простого до складного. Для авторів навчальних матеріалів даний принцип реалізується у необхідності подання інформації з наростаючим, але не флуктуючим рівнем складності. У найзагальнішому уявленні складність тексту визначається морфологічними (довжина та кількість морфем), лексичними (частотність, абстрактність, унікальність, етноспецифічність, неоднозначність, референційна специфічність та ін.), синтаксичними (комплексність моделі, порядок слів, довжина речення та ін.) характеристиками тексту, а також його інформаційною (когнітивною) складністю [29, с. 40].

Очевидно, що складність навчального тексту являє собою особливу лінгвістичну категорію, відмінну, наприклад, від складності рекламного тексту. Останнє пов'язане із значущістю повного розуміння тексту учнями в умовах

лінгводидактичного дискурсу, а з іншого боку, з необхідністю забезпечення постійного та рівномірного збільшення складності текстів у навчальному процесі. Взаємодія комунікантів у межах лінгводидактичного дискурсу забезпечується створенням єдиного когнітивного простору вчителя та учня, що поділяється учасниками діалогу інформаційного середовища [13, с. 96]. Успішна комунікація передбачає, що всі учасники мають сім типів знання, які категоризуються наступним чином: специфікуюче, пропозиційне, референціальне, предикаційне, екзистенційне, а також знання коду та знання ситуації спілкування, тобто дискурсивної ситуації [13, с. 97]. Щоб уникнути когнітивного конфлікту, передбачається, що комунікант повинен зберігати в пам'яті та вміти використовувати (а) екзистенційне знання, тобто знання про «буття», існування «терму Х», тобто об'єкта Х; (б) предикаційне знання, тобто знання про існування «терму Х» за деяких обставин Y (параметри, дії, зміни, трансформації тощо); (в) пропозиційне знання чи знання речень, тобто глибинних синтаксичних структур «X((не) є) Y»; (г) знання про здатність речення бути заповненої специфічними термами (специфікуюче знання); (д) знання, що кожному об'єкту (терму) відповідає певний перелік параметрів, характеристик (референціальне знання); (е) знання коду, тобто мови комунікації; (ж) знання про дискурсивну ситуацію (суб'єкт, місцезнаходження, час, коагенс(и), інтенції тощо) [13, с. 97].

При передачі / отриманні інформації для коагенсів лінгводидактичного дискурсу найбільше значення має готовність та вміння кожного з них сприймати та розуміти висловлювання іншого [43, с. 22], що в умовах передачі спеціалізованого знання (навчання) робить обов'язковим не лише знання коду, а й референціальні знання, тобто знання параметрів референта та здатність правильно використовувати їх номінації у різних комунікативних ситуаціях. Сама ситуація процесу сприйняття висловлювання (тексту) описано дидактами як здатність перекласти зміст одного тексту до тексту іншої форми [43, с. 23]. Таким чином стверджується, що повне розуміння досягається тільки при «перекладі», переформулюванні первинного (оригінального) тексту у

вторинний. При цьому вторинний неминуче відрізнятиметься від першого як щодо форми (розширення, скорочення, заміна), так і щодо значення (додаткові денотативні смисли, повтори, додаткові конотативні смисли) навчальних матеріалів.

Лексичні особливості навчального тексту не раз ставали предметом дослідження лінгвістів та методистів. У сучасній вітчизняній парадигмі навчальним текстом називається особливий вид вторинного мовного твору, що має низку ознак, які суттєво відрізняють його від інших видів вторинних текстів. Вторинність навчального тексту носить особливий характер, оскільки він не замінює повністю першоджерело, а служить його продовженням та розвитком відповідно до комунікативного завдання. Розширюючи це положення, варто вказати на три основні характеристики навчального тексту, що функціонує в рамках лінгводидактичного дискурсу:

- 1) навчальний текст похідний чи вторинний;
- 2) у вторинному тексті має місце втрата, заміна або розмивання образу автора первинного тексту, тобто вихідного наукового тексту, на базі якого (-х) створювався вторинний (навчальний) текст;
- 3) ступінь потенційної ймовірності генерування кількох навчальних (вторинних) текстів з урахуванням вихідного наукового тексту досить висока, якщо адаптація (генерування навчальних текстів) здійснюється різними суб'єктами [14, с. 44].

Автори навчальних англійськомовних текстів звертають увагу на їх лексичний склад, зокрема на кількість слів та стійких виразів, які необхідно освоїти. Лексичне наповнення текстів безпосередньо впливає на ефективність володіння достатнім лексичним запасом (vocabulary range) для здійснення будь-якої мовної або мовної діяльності. Педагог має звертати увагу на регулярність використання вивченого матеріалу та контроль над цим процесом; знання відмінностей між активним та пасивним словниковим запасом; аналіз прогресу у знаннях за допомогою сучасних методик. Крім того, авторам навчальних текстів рекомендується усвідомлено підходити до підбору лексичного матеріалу

(lexical selection), а саме спиратися на необхідність досягнення комунікативних цілей на певному етапі навчального процесу, брати до уваги культурні цінності, міжкультурні відмінності, дотримуватися лексико-статистичних принципів відбору слів на основі їх частотності вживання (frequency word), використовувати автентичні усні та письмові джерела, мотивувати учнів, які вивчають англійську мову, за допомогою органічного внесення змін до запланованої роботи над лексикою, якщо це не суперечить вирішенню поточних комунікативних завдань.

Перш, ніж перейти до загальних вимог до навчального тексту, запропонуємо наступну характеристику навчальних видань: це видання, що містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені у формі, зручній для вивчення та викладання, та розраховані на учнів різного віку та ступеня навчання. Типологічна характеристика мови учбових видань також включає вказівку на необхідність редакторської оцінки терміносистеми навчального видання та його відповідність рівню розвитку мовленнєвих навиків, чинним стандартам та нормам мови. При цьому оцінка складності сучасних вітчизняних підручників та навчальних посібників з англійської мови здійснюється декількома способами:

- 1) на основі експертної оцінки;
- 2) на основі формул читабельності;
- 3) за допомогою комплексних методик, що включають розрахунок низки лексичних та синтаксичних параметрів [61, с. 78].

Вітчизняні та зарубіжні дослідження підтверджують необхідність приділяти максимум уваги до лексичних параметрів навчального тексту в оцінці його складності [61, с. 79]. У цьому вчені використовують різні лексичні параметри з метою оцінки лексичної складності тексту:

- 1) частка слів у навчальному тексті, що входять до лексичних мінімумів для читачів певних категорій;
- 2) частотність словникового складу тексту;

3) відношення кількості слів з етнокультурними, термінологічними та конотативними елементами в семантиці до кількості повнозначних слів у тексті;

4) лексична близькість слів тексту (Lexical Tightness);

5) частотність певних колокацій [56, с. 40].

Однак найчастіше використовуваний параметр – це лексичне різноманіття (Type-Token Ratio, TTR) тексту, що розраховується як відношення неповторюваних у текст слів до всіх слів навчального тексту. Основна ідея, що лежить в основі цієї теорії складності, полягає в тому, що в складніших текстах автори використовують різноманітніший словниковий запас, а складність самих текстів зростає у міру збільшення частки унікальних (неповторних) слів у тексті [56, с. 40].

Оцінка лексичних параметрів включає морфологічний та лексичний аналіз текстів на основі наступних параметрів: дві середні величини (довжина речення і довжина слова), абсолютні метрики: загальна кількість слів, кількість речень, кількість частин мови (іменників, дієслів, прикметників, займенників, прислівників), морфологічна дистрибуція часу для дієслова і, нарешті, індекси, що розраховуються за допомогою спеціальних формул: індекс читабельності, індекс частотності, рівень (ступінь) абстрактності, коефіцієнт лексичного різноманіття.

Для забезпечення репрезентативної вибірки під час розрахунку зазначених параметрів послідовно застосовуються такі вибірки: 1) повні тексти підручників; 2) 10 рівномірно віддалених один від одного текстів, обсяг кожного з яких становить щонайменше 5% тексту. У другому випадку аналізу піддають 50% вихідного тексту, що містить, за оцінками експертів [38, с. 109], 70% всього лексичного складу тексту.

Читабельність текстів (ФК) розраховується за допомогою індексу Флеша-Кінкейда для англійської мови. Як метрик при розрахунках використано два стандартні параметри – довжина речення та довжина слова:

$$FKG \text{ mod } (SIS = 0.36 \times ASL + 5.76 \times ASW - 11.97,$$

де ASL – середня кількість слів у реченні; ASW – середня кількість складів у слові [38, с. 110]. Індекс Флеша-Кінкейда зручний тим, що ранжує тексти за кількістю років формальної освіти потенційного читача тексту, що вивчається. Розмір даного індексу перебуває у діапазоні від 1.0 (мінімальна читабельність) до 20.0 та вище (кандидат наук).

Частотність або об'єктивна частотність лексики (Ч) як параметр складності визнаний багатьма вченими та розраховується на основі списків частотних слів, створюваних за допомогою виявлення частоти використання конкретного слова в репрезентативних та збалансованих корпусах текстів. Метрика даного параметра визначається відношенням числа слововжитків конкретного слова (входження до корпусу) до загальної кількості усіх слів (слововживання) у цьому корпусі. Для порівняння частот дані нормалізуються на мільйон входження: *ipm* – *item per million*. Вважається, що найбільш частотні одиниці менш складні для обробки головним мозком та сприйняття.

Загальновизнаним параметром, який детермінує складність тексту, є абстрактність або частка абстрактних слів (А) у тексті.

Розрахунки даного параметра становлять особливу складність через відносність самої категорії абстрактності: одне й те саме слово може мати різну ступінь абстрактності залежно від контексту [38, с. 110]. Наприклад, ступінь абстрактності слова буде різною залежно від того, у поєднанні з яким словом воно використане: ступінь абстрактності у поєднанні *earth sphere* нижча, ніж у поєднанні *the healthcare sphere*.

Як у сучасній вітчизняній, так і зарубіжній практиці ступінь абстрактності/конкретності мовного знака визначається двома способами:

1) за допомогою методу семантичного диференціала, коли учасників дослідження, носіїв мови, просять оцінити ступінь абстрактності слова у певному діапазон (наприклад, від 1 до 5);

2) за допомогою аналізу контексту слів у корпусі: найбільш висока ймовірність використання абстрактних слів – у контексті з іншими абстрактними словами [34, с. 55]. Наприклад, словник абстрактності частотних слів англійської

мови фіксує найнижчий рівень абстрактності для слова *table* (1.2) і найвищий – для слів *spirit* і *soul* (4.3) [34, с. 56]. Контексти даних слів у корпусі, що вивчається, відрізняються ступенем абстрактності: для слова *table* найбільш частотними є наступні колокації: *to cover the table*, *at the table* (пили фруктову воду та сік), (під час обіду чи вечері) *I sit down at the table*, а для слова *spirit* – у «колективній душі» натовпу, душу населення, душевне хвилювання.

Лексичне різноманіття визнається багатьма вченими як параметр складності тексту, проте вважається, що тексти більшого обсягу демонструють нижчі показники лексичного різноманіття [5, с. 334]. Як причину вчені вказують на те, що при введенні «унікальних» слів автору навчального тексту доводиться знову і знову повторювати функціональні слова, які знижують рівень лексичного різноманіття. Як спосіб вирішення даної проблеми рекомендується порівнювати тексти однакової довжини, наприклад, уривки по 1000 слів [5, с. 335].

В. Г. Редько та О. В. Басай, досліджуючи зміст та функції текстів в англійськомовних навчальних посібниках, сформулювали перелік вимог до текстів даного типу:

- змісту текстів, що передбачає дидактично доцільно дібраний мовний, мовленнєвий, інформаційний та ілюстративний (що супроводжує тексти) навчальний матеріал, який забезпечує можливість на достатньому рівні (відповідно до передбачених навчальною програмою вимог) організовувати процес опанування іншомовними комунікативними навичками в усній та письмовій формах у межах галузево зорієнтованих тем, забезпечуючи в таким чином втілення на практиці іншомовних комунікативних намірів школярів;

- яким забезпечується актуальність підбраного змісту навчальних текстів у межах галузево зорієнтованих тем, відповідність навчальних текстів сучасному рівню історичного, соціально-економічного і культурного розвитку світового соціуму. Англійськомовний навчальний текст повинен враховувати пізнавальні потреби учнів у нових знаннях і сферах їх застосування у різних контекстах їхньої майбутньої життєдіяльності. Текст в підручниках і навчальних посібниках з англійської мови повинен гарантувати набуття учнями досвіду соціальної та

комунікативної поведінки у різних умовах мовленнєвої взаємодії; сприяти комунікативній та соціальній адаптації школярів до специфіки розвитку сучасного глобалізованого суспільства; забезпечувати виконання практичної (комунікативної), освітньої, виховної, розвивальної цілей іншомовного навчання в школі; формувати в школярів умотивовану готовність до поглиблення іншомовних знань і вдосконалення набутого іншомовного комунікативного досвіду, зокрема у межах галузево зорієнтованих тем;

– змісту текстів, яким передбачається добір матеріалів, які узгоджуються з сучасним рівнем розвитку різних галузей профільних знань, відповідно до яких прогнозується здійснювати іншомовне спілкування школярів;

– здійснювати добір навчальних текстів з нормативними зразками мовлення, прийнятими у країні, мова якої вивчається. Зазвичай, це мають бути реальні продукти мовленнєвої діяльності, що відповідають профілю навчання. При виникненні потреби навчальні тексти мають бути адаптовані відповідно до набутого комунікативного і навчального досвіду школярів: скорочені в обсязі або спрощені за рахунок видалення незначущої інформації;

– необхідно здійснювати добір лексичного матеріалу навчальних текстів, який би позначав нову інформацією для учнів, що сприяє виникненню в школярів інтересу до роботи з такою лексикою. Не варто добирати тексти, що містять інформацію, знайому школярам зі змісту інших шкільних предметів. Водночас даний принцип не заперечує використання тематичної інформації, що недостатньо або в іншому аспекті висвітлена у змісті інших навчальних предметів, зокрема у змісті англійськомовних підручників або навчальних посібників як загальноосвітнього предмету;

– варто добирати мовний, мовленнєвий та інформаційний матеріал, який був би доступний для усвідомлення учнями і достатній за глибиною та обсягом для втілення їхніх іншомовних комунікативних намірів у межах визначених навчальною програмою тем іншомовної взаємодії;

– тексти мають забезпечувати формування в школярів лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетентностей. Це забезпечує можливість

ознайомлюватися і поступово оволодівати автентичними зразками мовлення іноземною мовою, типовими для спілкування в різних площинах сучасного соціокультурного середовища відповідно до обраного профілю шкільного навчання;

– доцільно здійснювати добір зміст текстового матеріалу, який би узгоджувався з освітнім профілем та сприяв комплексному досягненню поставлених цілей іншомовного навчання, передбачених шкільною програмою елективних курсів, і в такий спосіб різнобічно впливав на особистість школяра [26, с. 164].

Більшість текстів в підручниках англійської мови автентичні (від грец. *authentikos* – справжній). Вони відбивають широкий зріз громадської діяльності, описують такі сфери життя («шматочки дійсності») як навчально-трудова, сімейно-побутова, соціально-культурна, суспільно-політична. Тобто в кожному навчальному тексті відображаються особливості взаємовідносин сучасного дискурсного суспільства у широкому та різноманітному соціокультурному контексті, кожен текст вирішує певну проблемну ситуацію. Цей зв'язок навчального матеріалу з життям є дуже важливою рисою з погляду дидактики.

При цьому ми, як і багато дослідників (наприклад, А. Н. Латишева, Л. Б. Теречек), відзначаємо, що тексти у підручниках різного рівня (від елементарного до просунутого) за своїм змістом повторюють одні й ті ж кадри (термін, що позначає ієрархічну структуру для подачі знань у деякій стереотипній ситуації [29, с. 40]): «Family», «Apartment», «Exterior», «Leisure», «Shopping», «City», «Travel» та ін. Це, безперечно, актуальні та довготривалі теми. Автори вважають їх зручним засобом введення лексико-граматичного матеріалу та його систематизації. Щоб повторюваний кадр задовольняв вимоги природно дискурсу, на кожному етапі автори моделюють незвичайні ситуації з урахуванням інтересів, потреб та віку реципієнта. Найчастіше в основі таких текстів лежить публіцистичний матеріал, який після відповідної обробки представлений авторами як суто навчального тексту.

Наприклад, у підручнику «Inside Out» (Intermediate) третього рівня в тексті «Who is who in Pacific Heights» з газети телевізійних новин автор описує одночасно сім чоловік великої родини Тернерів. Проте традиційний опис зовнішності приваблює читача, оскільки таким чином автор представляє головних героїв відомого серіалу «Pacific Heights». У цьому підручнику четвертого рівня (Upper Intermediate) у розділі «Attraction» є цікавий газетний текст «Surgery changed my life!» Тут тема «Appearance» представлена наступним чином. Героїня тексту розповідає, що вона була незадоволена своєю зовнішністю і тому кілька разів користувалася послугами косметичних хірургів. В підсумку, набувши гарну зовнішність, вона стала впевненою та щасливою.

З наведених прикладів зрозуміло, що цілком типовий лексико-граматичний матеріал цікавий для сприйняття завдяки незвичайним ситуаціям. Ці тексти цікаво читати, оскільки вони природні.

Тут хочемо відзначити, що у рамках постійного прагнення дотримуватися фреймового підходу у навчанні авторам сучасних підручників англійської мови вдається використовувати різні жанри. Зупинимось на трьох найчастіше вживаних жанрах: лист, інтерв'ю та анкета. Як відомо, всі листи (формальні та неформальні, ділові) будуються за певною схемою (вітання, інформування про справи адресата, викладення своїх новин або проблеми, прощання). Наше дослідження дозволяє нам відзначити, що використання жанру листа є вдалим варіантом подання лексичного матеріалу з таких тем як «Family», «Travel», «Shopping», «Work» та ін.

Розглянемо тепер приклад з підручника «Cutting Edge» (Intermediate). У листі своєму двоюрідному дядьку, який живе в Польщі, молодий американець Адам повідомляє про зміни в своїй сім'ї, які сталися за 12 років після їх останньої зустрічі, і про своє майбутнє відрядження до Варшави. Типовий «фреймоподібний», але природний завдяки вибраному жанру, текст дозволяє учням засвоїти традиційну лексику на тему «Family» (be engaged – бути зарученим, marry – одружуватися, study – вчитися, retire – йти на пенсію, be into mountain-climbing – займатися альпінізмом та ін).

Зовсім в іншому стилі написані ділові листи. Жанр ділового листа, зокрема, супровідний лист (covering letter) при влаштуванні на роботу, ми вважаємо відмінним варіантом подання лексичного матеріалу на тему «Work. Career» у підручниках «Cutting Edge» та «More Work in Progress».

Вибрані авторами незвичайні життєві ситуації дають право цим текстам для життя в природному дискурсі, оскільки відповідають основним правилам дискурсу: не можна як ствердження подавати інформацію вже наявну в когнітивній базі даних. У звичному житті людина зазвичай повідомляє лише про випадки «відходу від норми» [16, с. 74].

Зазначимо, що у реальних побутових ситуаціях спілкування комуніканти рідко вимовляють довгі монологи. Діалог – це найбільш типова, природна і часто вживана форма реалізації розмовно-повсякденного стилю мовлення.

Навіть поверхневий аналіз показує розмаїтість діалогічних текстів, причому у підручниках англійської мови (всіх рівнів) явно домінують діалоги у жанрі інтерв'ю. Варто зазначити, що в основі багатьох інтерв'ю лежить апріорний конкретний кадр, побудований на базі стандартного, та кореспондент, задаючи питання, що рухається по цьому кадру. Покажемо у цьому відношенні інтерв'ю в підручнику «More Work in Progress» (Intermediate), в якому кореспондент, ставлячи запитання, заповнює слоти наступного кадру:

- how old are you,
- do you study, work or both,
- how much time do you spend in front of the TV,
- What TV programs do you prefer to watch і т.д.

Оскільки конкретний кадр лежить також в основі будь-якої анкети, то саме цю форму подачі лексичного матеріалу на тему «About myself» використовують автори підручників англійської мови. Наприклад, у підручнику «Cutting Edge» (Intermediate) виявлено дуже вдалу анкету, яку заповнює Ахмет при вступі до коледжу. Вимога анкети відповідати на питання коротко і чітко надає природність чітко структурованому і дуже корисному у навчальних цілях матеріалу. Знайдений у підручниках підхід, таким чином, дуже відповідає

особливостям природного дискурсу та орієнтує реципієнта на практичну діяльність.

Тексти у жанрі листа, інтерв'ю, публіцистичні статті та інші тексти малого обсягу, які «оглядні» та спостерігаються в найдрібніших їх деталях, називають «прототиповими». Вони обмежені за своєю довжиною, наочно демонструють свою архітектуру, внутрішню організацію, текстові категорії, чітко виражені межі, формальну та семантичну самодостатність, тематичну визначеність та завершеність. У цих текстах чітка інформаційність та зміст його змісту. Текст, що містить інформацію, розрахований на розуміння, а значить, на вилучення цієї інформації. З цього погляду текст має бути розглянутий як такий твір, така протяжність, яка по всій своїй архітектурі та організації, за всіма використаними в ньому лексичними засобами і т.д. повинна забезпечити в адресата формування його ментальної моделі [16, с. 74].

Організація та структура дуже важливі для навчального тексту, оскільки вони мають додатковий імпліцитний вплив на адресата. Монолітний текст, який не має членування, абзаців, важко читати та запам'ятовувати. Абзаци відіграють роль «перерв» сприйняття, необхідні фіксації прочитаного. Таке членування тексту називають об'ємно-прагматичним, оскільки в ньому враховується обсяг (розмір) частини та встановлення на увагу читача [17, с. 132].

Не випадково, що у проаналізованих нами текстах ми спостерігаємо наступну лінгвістичну закономірність. Кількість абзаців у невеликих за своїм обсягом текстах, розташованих на одній сторінці, коливається від 1 до 9 у підручниках англійською мовою (всіх рівнів). Це говорить про те, що при членуванні тексту автори враховують пропорційність, що виявляється відповідно до вимог пам'яті, можливостей огляду та запам'ятовування структури відразу від початку до кінця.

На думку Міллера, який вивчає питання психології сприйняття, людина здатна утримувати у пам'яті не більше 7 ± 2 об'єкти [60, с. 89]. Тобто згідно із законом пам'яті реципієнт (учень) може легко сприймати 5-9 зв'язків, оперувати одночасно 5-9 предметами, у зв'язку з чим навчальний текст порівнюється з

числом Міллера. Виділення у структурі навчального тексту не більше 9 абзаців дає учням можливість краще сприймати, запам'ятовувати та пізнавати інформацію.

Мовні факти набувають більш глибокого осмислення тільки в найтіснішому зв'язку з паралінгвістичними феноменами. Це відбувається завдяки тому, що вербальні та невербальні знаки вступають у когерентні зв'язки для побудови інтегративного смислового цілого – смислообразу. Причому обидва компонента (слово та зображення) виконують у рівній мірі сенсоутворюючу функцію. У результаті ілюстрування стає елементом текстоутворення, що особливо чітко проявляється у навчальному текст з іноземної мови, оскільки мова візуалізації інтернаціональна і не потребує перекладу.

Виокремлюють наступні функції різних ілюстрацій у навчальних текстах: інформаційна, образотворчого коментаря, відображення причин та наслідків подій, що описуються, акцентування ключових моментів утримання, активізації та управління інтелектуально-пізнавальною діяльністю, створення певного ритму тексту, естетична. Тут варто звернути увагу на те, що велику роль у підтримці діалогу адресанта з адресатом відіграють фотографії як відомих, так і невідомих людей, які надають природність модельованому текстовому простору, створюють відчуття присутності та співучасті в описуваних подіях, переконаність в істинності та достовірності того, що відбувається, викликають почуття довіри до тексту.

Оформлення та ілюстрування навчальних англійськомовних текстів має важливе значення з лінгвістичного погляду, оскільки особистісно орієнтовані. У них описуються лише ті факти та події, які вигідні для професійного та інформаційно-психологічного впливу. Яскраві ілюстрації, красиві і щасливі люди на фотографіях є відображенням основних людських цінностей: будинок, робота, дружба, добробут, наука, свобода, мрія, щастя та ін.

Таким чином, навчальний текст на іноземній мові, незважаючи на свій малий обсяг, постає складним текстовим утворенням, в якому вербальні та

невербальні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, завдання якого – комплексний вплив на адресата, з метою прищеплення учням навичок користування іноземною мовою як засобом спілкування, впливу на ментальні та психологічні процеси реципієнта, формування світогляду, соціалізації як особистості, виховання толерантності та відкритості.

Отже, з метою занурення реципієнта у різні сфери спілкування, в сучасному текстовому просторі присутні різні функціонально-стильові типи текстів (повсякденно-побутовий, повсякденно-діловий, офіційно-документальний, науковий, публіцистичний та художньо-белетристичний), що відрізняються різноманітністю жанрів (газетні та журнальні статті, оповідання, вірші, пісні, анкети, оголошення, вивіски, рекламні проспекти, рецепти, інтерв'ю та ін.). Усі вони містять багатий лексичний матеріал, який допомагає засвоїти учням лексичні знання.

1.3. Дидактичний потенціал англійськомовних навчальних текстів

Основним критерієм володіння іноземною мовою сьогодні є формування в учня відчуття, що він може вільно, без страху користуватися своїм мовним і мовленнєвим досвідом. Для цього необхідне формування комунікативної компетенції, яка включає мовну (вживання мовних одиниць у мовленні), мовленнєву (правила мовної поведінки, здатність розуміти і породжувати іноземну мову) та соціокультурну (знання соціального та культурного життя мови, що вивчається) складові. Під комунікативною компетенцією розуміємо внутрішнє знання ситуаційної доречності мови: здібності, що дозволяють бути учасником мовної діяльності [49, с. 100]. Створення штучного іншомовного середовища на уроці є у зв'язку з цим особливо важливим – для формування вторинної мовної особистості недостатньо оволодіння виключно мовним матеріалом, оскільки це лише форма мови, план вираження, важливо засвоєння і самих понять, змісту, концептуальної картини, що лежить у їх основі.

При спілкуванні, як відомо, важливо не лише говорити, а й сприймати мову співрозмовника. Насправді часто виявляється, що саме вміння розуміти усне мовлення в учнів найменш розвинене. Існують дослідження, які доводять, що легше проводити іноземну мову у швидкому темпі, ніж сприймати її на слух, тобто, аудіювати. Діапазон розуміння іноземної мови вже, ніж діапазон говоріння [25, с. 10]. Низький рівень володіння навичками аудіювання вимагає додаткового опрацювання. При відборі змісту навчання важливим є визначення пріоритетних форм діяльності, які зможуть сформувати необхідні компетенції.

Лінгвістичні особливості навчального тексту іноземною мовою, зокрема англійською, обумовлені особливостями дидактичних принципів (науковості, проблемності, орієнтації на практичну діяльність, доступності, систематичності, послідовності, наступності, наочності) та цілей (освітніх, виховних, розвиваючих). Базові категорії навчального англійськомовного тексту (інформативність, інтегративність, зв'язність, цілісність, членність, завершеність та ін.) тісно переплетені з дидактичними принципами та цілями.

Зазначимо, що функціональна спрямованість, тобто орієнтація виконання певної заздалегідь наміченої мети є однією з найбільш характерних особливостей письмового різновиду мови. Таким чином, будь-який текст як письмовий різновид мови є функціональною системою, якій притаманні такі домінуючі функції, як спілкування, повідомлення, впливу, які тією чи іншою мірою проявляються у різних типах текстів.

Оскільки об'єктом нашого дослідження є англійськомовні навчальні тексти в дидактичному аспекті, то варто звернути увагу на функціональність цього типу текстів з дидактичного (від грецьк. *didaktikos* – повчальний і *didasko* – вивчати) погляду, яка визначає цілеустановку тексту в підручниках з англійської мови – навчальне спілкування.

У дидактолінгвістиці текст розглядають як об'єкт зі своїми обмеженнями, які по-різному накладаються на різні типи текстів, і представлені у вигляді певних правил [24, с. 10]. Для англійськомовних навчальних текстів цими певними правилами є не лише категоріальні ознаки, а й дидактичні засади та цілі

побудови текстового простору. Наслідком такої інтеграції категоріальних ознак тексту, дидактичних принципів та цілей навчання є дидактичний текст з англійської мови як особлива форма комунікації, що володіє «багатомірною синергетикою» [24, с. 10], яка спрямована на навчальне спілкування. Саме дидактичні принципи організації текстового простору, що інтегрують у тканину навчального тексту за англійської мови, надають йому цілісності та визначають його функціональність.

Як показує аналіз відомих підручників з англійської мови, кожен навчальний текст представляє собою мовленнєву ситуацію. Точніше, – будь-який навчальний текст у підручнику з англійської мови, який виступає як актуалізатор навчального мовного дискурсу в контексті навчально-педагогічного спілкування, – це модель національно-культурної специфіки мовного спілкування. Наше дослідження дозволяє нам назвати англійськомовні навчальні тексти «процедуральними», оскільки вони представляють певні зразки мовного устрою, та «декларативними», оскільки вони інформативні, цікаві, емоційні.

Основне завдання викладача англійської мови полягає в тому, щоб максимально використати матеріал навчального тексту для розвитку граматичних та мовленнєвих навичок та умінь учнів. Це обумовлено необхідністю спонукання школярів до висловлювання іноземною мовою, і навіть їх підготовки до природного спілкування. Отже, викладач повинен, перш за все, ретельно проаналізувати англійськомовний навчальний текст з погляду його потенційних можливостей для виходу в ситуацію природного спілкування та представленого в ньому лексико-граматичного матеріалу, необхідного для оформлення мовленнєвого висловлювання [6, с. 80].

Перед читанням англійськомовного навчального тексту необхідно ознайомити учнів із невивченими лексичними одиницями, а також з новими граматичними та синтаксичними явищами, що у ньому зустрічаються. Текст допоможе усвідомити та засвоїти весь новий матеріал. При необхідності передтекстова робота супроводжується також вступною бесідою, що містить

коментар до тексту. Читання кожного англійськомовного навчального тексту представляє собою певний етап у навчанні читання, аудіювання, письму як виду мовної діяльності. Мета першого прочитання тексту полягає у його розумінні учнями. Найбільш ефективним є одночасне читання тексту вчителем (вголос) та учнями (про себе). У цьому випадку учнічують правильну вимову та виразну інтонацію, що сприяє, в свою чергу, розумінню змісту матеріалу.

Вчитель задає темп читання, робить потрібні акценти. Під час паузи наприкінці прочитання кожного абзацу можна перевірити темп читання учнів та ступінь розуміння змісту запропонованого тексту. Зауважимо, що після прочитання тексту навчання читання як виду мовної діяльності на даному матеріалі не закінчується. На наступному уроці учні, прочитавши текст вдома, читають його ще раз. На цьому етапі здійснюється усвідомлене читання вголос по черзі. Для перевірки розуміння тексту вчитель дає такі завдання: «Find the place in the text where it says about...» («Знайдіть у тексті місце, де йдеться про...»), «Find the following words in the text... and decide which part of speech they belong to...» («Знайдіть у тексті наступні слова... та визначте, до якої частини мови вони відносяться»), «Read a sentence or passage that you liked ...» («Прочитайте речення або уривок, який вам сподобався»).

Виконання завдань такого типу вчить учнів орієнтуватись у тексті, дає їм можливість усвідомити зміст прочитаного. На цьому етапі роботи над текстом можна запропонувати учням вправу з елементами гри. Наприклад, кожному школяру дається роздрукований текст, попередньо розрізаний на кілька смислових елементів. Завдання полягає в тому, щоб відновити правильний порядок уривків. Зазначимо, що для цієї вправи необхідно вибрати текст з однією чіткою сюжетною лінією. Завдання, спрямовані на пошук потрібної інформації, розуміння головного сенсу абзацу та його зв'язок з наступним змістом сприяють формування у школярів навичок пошукового читання.

У процесі навчання слід проводити систематичну роботу з розвитку навичок читання як самостійного виду мовленнєвої діяльності. Прочитаний і

зрозумілий учнями текст, є засобом оволодіння іншими видами мовленнєвої діяльності: говорінням, аудіюванням та письмом [6, с. 80].

Розглянемо завдання наступного етапу роботи над навчальним текстом на уроках з англійської мови:

- використання змісту тексту для засвоєння нового лексичного матеріалу;
- створення умов для стимулювання та активізації мовлення учнів з використанням нового лексичного матеріалу на основі змісту навчального тексту;
- формування поглибленого розуміння змісту тексту та бажання обговорювати прочитане, висловлювати своє ставлення щодо нього.

Дидактичний текст у підручниках англійської мови передбачає вимоги публіки, до якої він звертається, оскільки підлаштовується до читачів, щоби пристосувати їх до своїх цілей [35, с. 185]. Таким чином, специфіка англійськомовних навчальних текстів, орієнтованих на читача з певним рівнем підготовки, полягає у розширенні та поповненні мовних знань учня, розвитку мовленнєвих навичок, вихованні комунікативної компетенції. Тобто навчальний текст з іноземної мови підпорядковує реципієнта своїм інтенціям завдяки грамотному прагмалінгвістичному моделюванню інформаційного поля текстового простору, що представляє собою інтеграцію вербальних та невербальних компонентів. Саме завдяки даній специфіці англійськомовні навчальні тексти одночасно є джерелом соціокультурної інформації, об'єктом ілюстрації мовних факторів, матеріалом для розвитку мовленнєвої діяльності, у зв'язку з чим і займає особливу нішу у лінгвокультурному контексті. Тобто навчальний текст у підручнику з англійської мови як модельована зразкова семіотична система насичена досліджуваними одиницями мови та дозволяє подати оптимальну кількість пізнавальної інформації у мінімальному обсязі викладу.

Визначивши специфіку англійськомовних навчальних текстів в дидактичному контексті, можемо актуалізувати його функції. Наголосимо, що читацька аудиторія у дидактичній комунікації більш однорідна, ніж у будь-якій

іншій комунікації, оскільки потенційним реципієнтом дидактичних текстів у підручниках з англійської мови є учень певного віку з певним рівнем знань. У більшості випадків автор англійськомовних навчальних текстів, маючи на увазі конкретного адресата (індивідуального, групового чи колективного), ставить завдання генерувати за допомогою тексту конкретний фрагмент знання, мовної картини світу у реципієнта. У зв'язку з цим адресат більш керований автором і підпорядкований у своїй рецептивній діяльності його задуму. З іншого боку, особливість англійськомовних навчальних текстів полягає у тому, що його реципієнт не просто учень певного віку з певним рівнем знань, а ще й носій іншої культури та іншого менталітету.

Врахування перелічених особливостей при моделюванні англійськомовних навчальних текстів і є дотриманням дидактичного принципу доступності, який забезпечує його зрозумілість. У даному разі зрозумілість і доступність тексту переплітаються і як синоніми. На наш погляд, саме в навчальному тексті з англійської мови з найбільшою мірою проявляється твердження текст знаходить єдність не в своєму походженні, а у призначенні.

Автори сучасних підручників англійської мови визнають, що всі тексти для читання побудовані на автентичних сучасних джерелах, включаючи журнали, романи, газети та особисті комунікації. Там, де необхідно, вихідні тексти були відредаговані та оцінені, щоб зробити їх потрібного рівня складності. Тексти вибираються не лише через їхній мовний зміст, а й через їхній інтерес і відповідність учням, які ними користуватимуться [14, с. 4]. Таким чином, для англійськомовних навчальних текстів характерна така чітко виражена функція, як орієнтація на реципієнта, тобто конативна функція.

Зазначимо, що комунікативне завдання англійськомовних навчальних текстів – підвести адресата до когнітивного (від латів. *cognitio* – пізнання) розуміння. Когніція є проявом розумових, інтелектуальних здібностей людини і включає усвідомлення самого себе, оцінку самого себе та навколишнього світу, побудову особливої картини світу [13, с. 56].

Дослідження сучасних англійськомовних навчальних текстів свідчить, що у підручниках представлені тексти різних стилів і жанрів: короткі оповідання, уривки з повістей та щоденників, вірші, пісні, статті з різних газет та журналів, листи та факси (особисті, ділові), інструкції, постери, рекламні оголошення, вивіски, комікси, плани, кулінарні рецепти та ін. Таке лінгвістичне різноманіття текстів пояснюється бажанням авторів «занурювати» адресатів у різні лінгвокультурні сфери сучасного соціуму, показати зразки сучасного англійського мовлення.

Будучи максимально інформативною одиницею мови в мовленні, що інтегрує значення всіх мовних засобів, англійськомовні навчальні тексти – це не лише джерело інформації, а й зразок з розвитку і вдосконалення навичок і умінь усного і письмового мовлення.

З цієї точки зору ми розглядаємо англійськомовний навчальний текст як такий твір, таку протяжність, яка за всією своєю архітектонікою та організацією, за всіма використаними в ньому мовними засобами забезпечує у адресата формування його ментальної моделі. В підсумку через навчальний текст як традиційну форму подачі навчального матеріалу здійснюється стратегія моделювання знань про мову та країну, мова якої вивчається, здатність до міжкультурної взаємодії та вільного орієнтування в іншомовному середовищі, уміння адекватно реагувати у різних ситуаціях, тобто спілкування, у ході якого відбуваються навчання, розвиток та виховання адресата.

У цьому зв'язку виділяють когнітивну функцію англійськомовних навчальних текстів, завдяки якій дидактичний текст є універсальною одиницею як спілкування, так і навчання, де злиті воедино два найважливіші напрямки у вивченні англійської мови: пізнання системи формально-мовних засобів та пізнання норм та правил спілкування, поведінки в соціокультурному контексті країни, мову якої вивчають. Причому перемикання з однієї системи семіотичного усвідомлення до іншої на певній внутрішній структурній межі становить основу генерування сенсу.

Підняті в англійськомовних навчальних текстах різні проблеми звернені не тільки до розуму, але й до почуттів реципієнта і розраховані на те, щоб певним чином впливати на емоційну сферу свідомості учня для формування в його когнітивній зоні певного блоку цінностей. Розглядаючи загальнолюдські, національні концепти «родина», «навчання», «робота», «гроші», «їжа», «екологія», «здоров'я», «емоції», «дружба», «свобода», «краса», «щастя» та ін. на груповому та індивідуальному рівнях, поєднуючи особистий життєвий досвід з досвідом інших людей, реципієнти висловлюють свою думку про описані об'єкти та події відповідно зі своєю системою цінностей. У даному випадку очевидна емоційно-оцінна функція дидактичних англійськомовних текстів, яку ще називають критичною [13, с. 58]. Ця функція необхідна не тільки для того, щоб зрозуміти та оцінити задум адресанта з погляду змісту тексту, а й збагатити уявлення та поняття адресатів про людей, про себе, надати можливість зіставити свої моральні, естетичні та інші якості з вимогами суспільства, а також спонукати пізнавальну мотивацію учнів висловити свою думку, що у результаті веде до розвитку мовлення.

У багатьох сучасних підручниках англійської мови подаються тексти «Environmental pollution», у яких йдеться про забруднення довкілля, тобто піднімається актуальна для людства проблема екології. Маркерами проблемності в даному тексті є теми з предметним значенням (ecology, ecosystem, environment, nature, garbage, waste, exhaust gases), свого роду актанти представленої ситуації, тоді як агенсами виступають віддієслівні іменники (destruction, pollution, destruction, poisoning) та дієслова-присудки (throw away, deteriorate, pollute). Тексти доповнюються паралінгвістичним знаком, наприклад ілюстрацією із зображенням фабричної труби із чорними клубами диму.

Слід зазначити, що синтез різних семіотичних кодів посилює вплив на емоційну сферу реципієнта і в даному випадку викликає негативні емоції, які є показником негативного оцінювання інформації, що надходить у мозок. Звернемо увагу, що вступний абзац (We invite everyone to whom the Planet is dear!) та заключний абзац (Let's turn the Earth into a nature reserve!) містять дієслова, що

спонукають до дії. Таким чином, імперативна конструкція налаштовує читача на активну діяльнісну позицію та підтримує цей настрій від початку до кінця тексту.

Очевидно, що англійськомовний навчальний текст здатний активно впливати на уяву, емоції, підсвідомість реципієнта, а також передавати і вселяти читачеві ту чи іншу думку, викликати в його душі певний відгук. Тобто для англійськомовних навчальних текстів характерна сугестивна (від лат. *Suggestio* – навіювання, натяк) функція, що дозволяє навіть при невеликому обсязі навчальних годин «занурювати» учнів у професійну картину світу, розвивати розумову діяльність [53, с. 66].

Аналіз англійськомовних навчальних текстів показує, що сугестивність сприяє реалізації цілеустановки адресанта. У мовній тканині англійськомовних навчальних текстів сугестивний потенціал міститься як у вербальних, так і невербальних компонентах. Зупинимося на сугестивному потенціалі ілюстрації у тексті «I know it's bad for me, but I still can't stop». Зламана сигарета в нижньому правому кутку в тексті ставить крапку в розповіді та показує єдино правильний вихід для курців. Дана ілюстрація, виступаючи як доповнення, образно розвиває вербальне повідомлення, наочно демонструє почуття і думку автора про описувані події, підводить реципієнта до висновку, закладеного адресантом у тексті, але не висловленому ним. Тут ілюстрація є своєрідною післямовою та у поєднанні з текстом здійснює векторну спрямованість, що детермінує однозначне тлумачення. Завдяки яскраво вираженому сугестивному потенціалу ілюстрації текст інтенсивно впливає на читача і опосередковано впливає на його переконання.

Перекладені мовою образів актуалізовані частини дидактичного тексту також дають читачеві натяк на можливий розвиток сюжету ще до прочитання. Зупинимося на прикладі, коли перспекція, викликана ілюстрацією, виявляється помилковою та провокує реципієнта на сприйняття змісту, що абсолютно не відповідає дійсності. Прикладом можуть бути короткі тексти під загальним заголовком «*Mistaken identity*». Представлені перед цими текстами фотографії – людина, яка обережно крадеться за спиною жінки, спокійно п'ючий чай, чоловік

з розгубленим виглядом у відділі жіночої білизни, чоловік у повсякденному одязі, намагається наздогнати бізнесмена з кейсом, вселяють страх, напруга, розгубленість і ніяк не припускають наступної розповіді:

a) The man has just put his children to bed and is creeping back downstairs so he doesn't wake them up. (Чоловік щойно уклав дітей спати і обережно спускається вниз, щоб не розбудити їх).

b) The man has gone in to buy a birthday present for his wife and has just bumped into friend of hers. (Чоловік зайшов до магазину, щоб купити дружині подарунок до дня народження, і несподівано зустрівся з її подругою).

c) The thug has just noticed that something is about to fall from the building site. He's about to push the businessman out of the way so he doesn't get hurt. («Головоріз» зауважив, що щось падає з даху будівлі. Він збирається відштовхнути бізнесмена, щоб його не забило).

В даному випадку це порушення суб'єктивно-читацької перспекції, яке називають «ефектом ошуканого очікування» [17, с. 112], що створюється за рахунок сугестивної функції ілюстрації, що провокує помилкову перспекцію.

Завдяки сугестивній функції англійськомовних навчальних текстів, що є синтезом слова і зображення, такі тексти інтенсивно впливають на читача, впливають на процес сприйняття, роблячи текст привабливим, та оптимізують його засвоєння, внаслідок чого у реципієнта зберігається яскраве враження.

За нашими спостереженнями, сугестивність у англійськомовних навчальних текстах відіграє значну роль. Розташовуючись паралельно до емоційності, сугестивність не опозиціює, а накладається на інформативність.

Як ми вже зазначали, доступність англійськомовних навчальних текстів полягає в тому, що вони, з одного боку, зрозумілі, а з іншого – висувають перед реципієнтами важкі, але посильні пізнавальні завдання, завдяки чому стають оптимально важкими. Саме оптимально важкий англійськомовний навчальний текст, в якому відображаються особливості взаємини сучасного дискурсного суспільства у широкому та різноманітному соціокультурному контексті, вирішується певне проблемне завдання, робить читання та говоріння іноземною

мовою мотивованим та цілеспрямованим. Текст ніби задає програму пошуку відповіді на проблему сучасності, що описується у підручнику. Адресат асимілює дидактичний текст у свою концептуальну систему, яка збагачує його новими елементами і висловлює свою думку, тобто породжує новий текст. Народження нових текстів є основним дидактичним критерієм навчального тексту [17, с. 112]. У зв'язку з цим варто виділити мотиваційно-стимулюючу функцію англійськомовних навчальних текстів, мета якої – зацікавити читача, оскільки зацікавленість і спонукає певні події. У нашому випадку дія реципієнта виявляється у бажанні висловитися на певну тему. Тобто англійськомовний навчальний текст дає «добрий матеріал» для переходу від навчальної комунікації до реального спілкування [17, с. 1113]. Таким чином, англійськомовний навчальний текст, проваючи на текстопородження, одночасно регулює поведінку реципієнта, стимулює його особистісний ріст. Без зв'язків регулятивності розуміння хаотичне і глухе, а текстопородження сліпе.

За нашими спостереженнями, мотиваційно-стимулююча функція англійськомовних навчальних текстів посилюється завдяки ілюстрації, яка не тільки привертає увагу, спрощує та прискорює процес сприйняття, служить цілям міцнішого запам'ятовування матеріалу, а й реалізує принцип проблемного навчання за рахунок постановки креативних завдань (find (знайти), distribute (розподілити), find out (дізнатися), imagine (уявити), predict (передбачити) тощо). Унаслідок цього ілюстрація, представлена в дидактичних англійськомовних навчальних текстах, вимагає до себе уважного ставлення – її треба бачити, розуміти, читати, аналізувати. Тобто ілюстрація стимулює активну інтелектуальну діяльність, спонукає певні цілеспрямовані розумові процеси.

В цілому, англійськомовні навчальні тексти у підручниках різного рівня (від початкового до просунутого) виступають як мовні каталізатори загальнолюдських концептів та сприяють послідовному накопиченню у реципієнтів суспільного досвіду та знань, мовної компетенції, у зв'язку з чим виокремлюють акумулятивну функцію.

У результаті англійськомовний навчальний текст, в основі якого лежить фреймова модель уявлення знань, що має глибоке психологічне обґрунтування, розширює кругозір читачів, змінює їх емоційний стан та погляди, долучає до певних цінностей суспільства. Таким чином, очевидна психологічна функція.

Отже, англійськомовний навчальний текст, який одночасно є джерелом соціокультурної інформації, зразковою одиницею подання мовних факторів, матеріалом для розвитку мовленнєвої діяльності і засобом формування умінь та навичок спілкування англійською мовою, виконує такі функції:

- конативна;
- когнітивна;
- емоційно-оцінна;
- сугестивна;
- мотиваційно-стимулююча;
- акумулятивна;
- психологічна.

Переплітаючись та інтегруючись, ці функції сприяють посиленню функціонально-прагматичної спрямованості та пізнавально-комунікативної цінності англійськомовного навчального тексту, який є засобом формування та розвитку навичок міжкультурного, міжнаціонального, міждержавного спілкування.

Висновки до розділу 1

Англійськомовний навчальний текст призначений для засвоєння змістовної та навчальної інформації, це цілісний і пов'язаний, актуалізований, дидактично організований матеріал, який володіє відповідно до його характеристик лексичною структурою, семантикою. Це результат цілеспрямованої мовної діяльності, що стає сполучною ланкою між учасниками комунікації. Англійськомовний навчальний текст як лінгвістичний феномен відрізняється не тільки використанням особливих мовних засобів, а й прагматичною установкою. Володіючи особливим функціональним навантаженням, яке співвіднесене з навчальними цілями та завданнями, з розвитком в учнів певних психологічних механізмів, навчальний текст передбачає врахування мовного досвіду комуніканта, його мовної компетенції, врахування його картини світу, фонових знань, соціокультурних чинників.

У свою чергу, при підборі тексту для роботи з ним на уроках англійської мови, звертаючи увагу на процеси управління розумінням та комунікативною діяльністю адресата, враховуються такі фактори, як морфологічний рівень, наявність/відсутність складних синтаксичних конструкцій, багатоаспектність лексичної структури даного тексту, відображення в цій структурі різного роду інформації – енциклопедичної, культурологічної, лінгвістичної.

Англійськомовний навчальний текст, який є джерелом соціокультурної інформації, одиницею подання лексико-граматичного матеріалу, матеріалом для розвитку мовленнєвої діяльності і засобом формування умінь та навичок спілкування англійською мовою, виконує низку важливих функцій: конативну, когнітивну, емоційно-оцінну, сугестивну, мотиваційно-стимулюючу, акумулятивну, психологічну. У комплексі ці функції сприяють посиленню функціонально-прагматичної спрямованості та пізнавально-комунікативної цінності англійськомовного навчального тексту, який є засобом формування та розвитку навичок міжкультурного, міжнаціонального, міждержавного спілкування.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛАХ ПІДРУЧНИКА «OUTCOMES. ADVANCED. STUDENT`S BOOK»)

2.1. Загальна характеристика підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»

На думку провідних фахівців в галузі навчання іноземних мов, у процесі оволодіння іноземною мовою максимально ефективно використовувати аутентичні навчальні посібники, а також навчальні матеріали, в яких активуються тексти, аудіозаписи, ілюстративні фрагменти автентичного походження. Завдяки такому формату навчального видання здобувачі знань мають можливість достовірно пояснити та представити особливості функціонування іноземної мови в природному середовищі. Саме цими обставинами продиктовано звернення до вивчення сучасних тенденцій в організації та наповненні лексичного матеріалу сучасного англomовного освітнього дискурсу на матеріалі серії навчальних посібників з англійської мови «OUTCOMES» (Dellar H., Walkley A., Hampshire, UK: Heinle, Cengage Learning EMEA, 2010)) [44], які представляють собою 5 навчальних посібників з вивчення англійської мови як іноземної (загальний обсяг – 906 сторінок). Кожний посібник орієнтований на навчання визначеному рівню володіння англійською мовою і супроводжується відповідною вказівкою на титульній сторінці.

У нашій роботі проаналізуємо лексичний та дидактичний потенціал підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» (Second Edition). При побудові підручника автори виходили з того, що учні повинні сформувати лінгвістичну, соціолінгвістичну, комунікативну та професійну компетенції та опанувати англійською мовою як засобом комунікації.

Основна методична особливість підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» полягає в тому, що він пропонує автентичні діалоги, які можуть відбуватися у реальному житті та не схожі на навчальні діалоги. Запам'ятовуючи фрази, учень легко звикає до використання граматики, і йому здається логічним застосувати ту чи іншу граматичну конструкцію. При цьому граматиці

відводиться багато уваги, автори наводять правила та вправи. Підручник містить також коментарі для вчителя.

Стандартний комплект «Outcomes. Advanced. Student`s book» складається з таких частин:

- Student's Book;
- Workbook;
- Vocabulary Builder.

Аналізований підручник складається з 16 частин (units) і містить додаткові розділи:

- Writing units – відпрацювання навичок письма;
- Video units – додаткові вправи до відеосюжетів містяться на DVD-ROM, який іде в додатку до підручника;
- Review units – вправи на повторення і закріплення відпрацьованого матеріалу;
- Grammar reference – пояснення граматичних конструкцій, а також додаткові вправи з ними;
- Developing Conversations – практика застосування «живої» англійської мови в реальних життєвих ситуаціях;
- Understanding Vocabulary з поясненнями вживання поширених мовних та лексичних конструкцій;
- Conversation Practice – завдання для обговорення в групі або роботи в парах;
- Pronunciation – відпрацювання правильності вимови;
- Understanding Fast Speech допомагає сприйняттю автентичної англійської мови [44].

В кінці підручника додається розділ Audioscripts з текстами до аудіо CD. У новому виданні Outcomes додатковий посібник Vocabulary Builder міститься на сайті www.eltoutcomes.com з можливістю завантаження, а також в інтерактивній онлайн версії. Більш розширений і оновлений – це словник з поясненнями слів і додатковими вправами. Для учнів, які займаються за підручником «Outcomes.

Advanced. Student`s book» є можливість отримати доступ до Vocabulary Builder за кодом, який знаходиться в підручнику на останній сторінці обкладинки. Також цей код надає доступ до додаткових ресурсів сайту – аудіо до підручника і зошита, відеосюжетів до підручника, аудіо та відеоскриптів, додаткових рекомендацій для педагога, вправ, ігор і тестів.

Позитивний ефект від використання учнями іноземної філології розділу Audioscripts особливо спостерігається щодо лексики. Оволодіння іноземною мовою великою мірою залежить від розвитку словникового запасу. Вивчення лексики легко інтегровано у згаданий розділ підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book». Короткі, часто повторювані та кумедні епізоди позитивно впливають на сприйняття учнів викладання англійської мови, що дозволяє їм використовувати нову лексику у повсякденному спілкуванні та допомагає подолати страх говорити англійською.

Використання аудіофайлів розділу Audioscripts позитивно впливає на мотивацію до навчання, оскільки вправи цього розділу допомагають учням зрозуміти лексичний матеріал, що охоплюється на уроці. До того ж вони отримують можливість прослухати їх у своєму власному темпі і стільки разів скільки їм потрібно. Це допомагає учням з різними можливостями засвоїти матеріал повною мірою.

Використання Audioscripts також знижує тривожність учнів та створює почуття приналежності до навчального співтовариства. Слід зазначити, що цей розділ підручника є ефективним засобом мотивації учнів до вивчення іноземної мови. Audioscripts надають учням більш автентичний та особистий досвід для вивчення різних навичок іноземної мови. Хоча довжина файлів, їх кількість у серії, тематика і т.д. можуть відрізнятися згідно з основною метою навчання та інтересами/потребами учнів, спільними характеристиками (наявність комп'ютера, наявність аудіо/відео файлу, регулярність виробництва, можливість завантаження його на медіаплеєр).

У лінгвістичну базу підручника входять малоформатні тексти різної тематичної спрямованості та різної дискурсивної атрибутики.

– Зошит навчального курсу містить додаткову мовну практику, відповідає темам підручника, авторами видання пропонуються лексичні тести, а також поради та коментарі щодо коректного вживання мовних конструкцій.

– Книга для вчителя йде в комплекті з дисками для роботи в класі.

– Class Audio CD надає докладні і зрозумілі плани занять, інструкції та поради щодо додаткових вправ і заходів на уроках англійської мови, містить ключі завдання до завдань підручника і зошита, а також додаткові вправи на повторення граматики і лексики англійської мови.

– Тестовий Exam View CD-ROM не тільки надає велику кількість різноманітних тестів, але і дозволяє створювати свої власні тести в інтерактивній і доступній для друку версії.

– Диск Interactive Whiteboard CD-ROM містить інтерактивну версію підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book», аудіо та відео до нього, може використовуватися з комп'ютером і проектором.

Як і в попередній редакції підручника, у Outcomes (Second Edition) містить Vocabulary Builder. Різниця полягає у тому, що раніше це була окрема книжечка-додаток до Student's Book, а у другому виданні підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» Vocabulary Builder представлений в електронній версії pdf. Його можна завантажити на сайті підручника з використанням паролю зі Student's Book.

Outcomes побудований навколо лексики. Важливо зазначити, що вивчення лексичного матеріалу передбачає засвоєння учнями не окремих слів (чим відрізняються більшість підручників англійської мови, як-от English File), а словосполучень (collocations).

Акцентування уваги авторів «Outcomes. Advanced. Student`s book» на лексику відрізняє «Outcomes» (Second Edition) від інших сучасних підручників на освітньому ринку. Сильним боком лексичного наповнення підручника і роботи з лексичним матеріалом є те, що пропонуючи нові слова та висловлювання, автори не кидають їх: в наступних вправах на аудіювання учням обов'язково пропонуються майже всі нові слова. А потім нова лексика

неодноразово повторюється у наступних розділах підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book».

Лексичні вправи спрямовані закріплення активної лексики, розширення рецептивного і потенційного словників, розвиток мовної здогадки, вдосконалення навичок роботи з тлумачними словниками. Поряд із граматичними вправами лексичні вправи сприяють попередженню типових помилок та контролю засвоєних лексичних одиниць.

Основні тексти призначені для розвитку навичок в учнів читання і включають програмний лексико-граматичний матеріал. Автентичні тексти усіх розділів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» багатофункціональні і можуть бути використані для вирішення одночасно кількох завдань у процесі оволодіння іншомовними комунікативними навиками. Додаткові тексти мають проблемний та освітньо-розвивальний характер та можуть використовуватися для навчального, ознайомчого та пошукового видів читання, для розвитку навичок перекладу, реферування, анотування, навичок роботи зі словниками, а також є базою для вдосконалення навичок говоріння.

Граматичні вправи припускають, що представлені у підручнику граматичні явища вже відомі учням і тому розраховані на повторення та подальше поглиблення та розширення знань та навичок вживання даних явищ у новому лексичному оточенні та у нових комунікативних ситуаціях.

Мовні вправи носять в основному творчий характер і побудовані таким чином, щоб у них обов'язково було присутнє розумове завдання, що максимально стимулює розвиток навичок говоріння.

Позитивною рисою підручника є застосування з боку авторів принципів безперервності (continuity) і послідовності (consistency). Варто замітити, що орієнтування на continuity зустрічається не у всіх підручниках англійської мови. Нерідко буває таке що автори навчального видання вводять якусь нову лексику, але потім ніколи і ніде її більше не згадують та не відпрацьовують. Аж до моменту, коли ця вже забута учнями лексика, раптом з'являється в тесті.

Водночас потрібно зауважити, що хоча «Outcomes. Advanced. Student's book» (Second Edition) і дуже прогресивний за поданим лексичним компонентом, з лексикою потрібно посилено працювати. Учням потрібно усвідомлено вивчати сторінки підручника, особливо Vocabulary Builder, де максимально повно зібраний новий лексичний матеріал.

Vocabulary Builder замінює собою відразу кілька словників і дає:

- визначення та пояснення слів (виконує функцію тлумачного словника);
- найбільш типові та поширені словосполучення (подібно до Collocations Dictionary);
- різні частини мови [44].

Ще однією важливою відмінністю підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» є те, що його автори відводять окремо велику увагу практичним вправам. Наприклад, на сторінці 7 підручника пропонується завдання: Developing conversations: Reinforcing and exemplifying a point.

When we emphasise or exaggerate, the listener may question us using Really?, Yeah?, etc. We often respond by giving an example. Notice the adverbs we often use to reinforce the truth of what we're saying.

B: ... the nightlife is totally insane.

A: Really? B: Honestly. We went out with these people and ended up in a place at about four in the morning and it was absolutely packed.

A: Yeah?

B: Seriously. You literally couldn't move [44, с. 7].

Вербалізація та ілюстрації навчальної інформації в розглянутому навчальному виданні здійснюються на основі текстів з високим інформативним потенціалом, орієнтованих на багатонаціонального реципієнта. Сучасний процес глобалізації впливає на концептуальну парадигму англійського освітнього дискурсу, розширюючи межі за рахунок включення до її ряду мовних одиниць, що відображають нові реалії життя сучасної людини. Границі концептів становляться більш відкритими, що підтверджується проникненням у словниковий склад англomовного навчального дискурсу мовних одиниць із

різних лінгвокультурних спільнот, з одного боку, з іншого, – використання термінологічного апарату сучасних інтернет-технологій, які дозволяють адаптувати інноваційну роботу в оперативному режимі.

Знайомство з новинками видання, представленого на ринку навчальної літератури сьогодні, переконливо показало лінгводидактичні переваги аналізованого у цьому дослідженні навчального посібника «Outcomes. Advanced. Student`s book», який виконано на базі авторитетного видання «National Geographic». Видання отримало високу оцінку світової громадськості за широту тематики, яка охоплює найрізноманітніші аспекти сучасного соціуму у всьому різноманітті його національно-культурної специфіки та технологій вербалізації сучасного комунікативного простору. В умовах глобалізації в сучасному англomовному освітньому дискурсі очевидно виявляється тенденція до систематизації навчальних понять на базі автентичних текстів, створених не тільки носіями англійської мови, а й представниками різних національно-культурних спільнот, які використовують англійську мову як мову міжнародного спілкування.

Як показують спостереження, оновлення освітньої парадигми з опорою на матеріали порівняно нещодавно виданого підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» продиктовано змінними вимогами до взаємодії представників багатолікого англomовного світу, який уже не обмежується лінгвістичними нормативами, що традиційно існують серед носіїв англійської мови, а й необхідністю культур і політичних реалій міжнародних партнерів з комунікації, в чий мовній картині світу англійська мова є найдієвішим, але далеко не єдиним способом пізнання навколишньої дійсності, способом управління цією дійсністю та способом інтеграції в загальнокультурний світовий простір без втрати власної національно-культурної ідентичності.

Продовжуючи традиції антропоцентричного підходу до вивчення мовних явищ і фактів, в ході вивчення структурно-семантичних та дискурсивних параметрів аналізованого навчального посібника ми встановили, що когнітивний простір сучасного автентичного англomовного посібника із серії «Outcomes»

оформлений набором лексичних одиниць і культур, та індивідуальної когнітивної бази представників певної держави, що підтвердило набором прецедентних феноменів і етномаркерів, зафіксованих у пропонованих авторами підручника навчальних матеріалах. Причому, звертає на себе увагу та обставина, що вербальні маркери прецедентних феноменів поряд з етномаркерами займають значне за обсягом місце у дискурсивному просторі підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book», їх соціо-політичні та національно-культурні межі відрізняються рухливістю, допускаючи використання у навчальних контекстах, де поряд з країнознавчими відомостями увага учнів, які вивчають англійську мову, фокусується на власне лінгвістичних проблемах, що особливо переконливо проявляється у формулюваннях назв навчальних розділів, в інструкціях з оволодіння алгоритмом навчальної діяльності, у коментарях, що пояснюють смислове наповнення мовних одиниць, а також у візуальному супроводі, що забезпечує достовірність навчальної інформації, можливість самоперевірки тощо. Отже, що сучасний англомовний освітній дискурс запропонований у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» прагне до використання в якості текстів для читання та аудіювання автентичні тексти, що володіють високим інформативним потенціалом, який дозволяє поєднувати освітню та інформативну функції самих текстів, а також сприяє упорядкованості освітньої інформації.

Друге видання підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» повністю переглянуто та оновлено, містить сучасний контент, який представляє мову в його реальному використанні носіями англійської мови, а яскраві ілюстрації разом з пізнавальним автентичним відео від National Geographic Learning робить курс цікавим як для підлітків (від 16 років), так і для дорослих.

Курс дуже насичений, його відмітною особливістю є багата «жива» лексика, у підручнику представлено велику кількість вправ на відпрацювання навичок чітко і природно виражати свої думки. Граматичний матеріал подається рівномірно і відображає використання англійської мови в реальному житті.

Зазначимо доцільність використання підручника «Outcomes. Advanced. Student's book». Автори пропонують також інтегрований до електронної форми підручника додатковий країнознавчий матеріал, який дозволяє розширити інформаційне поле, «привертає увагу учнів, інтригує, за допомогою ілюстративного матеріалу та анімації дозволяє створити позитивне емоційне тло уроку англійської мови, готує до сприйняття нової інформації.

Аналізований підручник англійської мови серйозно впливає на світоглядні та крос-культурні уявлення учнів: сприяє формуванню культурної картини світу, трансформує ставлення до світу іншої культури, посилює процеси самоідентифікації. Підручник «Outcomes. Advanced. Student's book» сприяє виникненню певних образів іншої культури, причому уявлення учнів приблизно ідентичні: всі вони звертають увагу насамперед національно-специфічні компоненти.

Аналіз підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» виявив низку реалізованих ним функцій. Деякі з них цікаві у контексті формування крос-культурних уявлень, наприклад, функція розмежування та інтеграції людських груп. При освоєнні нової культури відбувається ідентифікація власної. Працюючи над текстом «Foreign objects» [44, с. 29] студенти дізнаються, що в Іспанії дуже багато побутових особливостей ведення домашнього господарства. Так, наприклад житель Північної Ірландії, який відвідав Іспанію, розповідає про те, що побутові речі іспанці зберігають у підвалах. У тексті згадуються предмети побуту, які є суто іспанськими реаліями, як-от: a jamonero, which is a kind of clamp that holds meat in place while you slice it; and a paellera, which is this flat, round, shallow pan with two handles for cooking paella [44, с. 29].

У процесі комунікації з іншою культурою виявляється як національно-специфічне, так й загальні – культурні універсалії. Читаючи текст про те «The dancing plague» [44, с. 110]), учні дізнаються про цікаву історію, яка відбулася в 1518 році у французькому місті Страсбург: «Sometime in July 1518, a woman called Frau Troffea suddenly started dancing wildly in the streets of Strasbourg in North-East France. There was no music and she did not seem to be enjoying the act in

any way. Rather, she simply seemed unable to prevent it from happening. She was still at it several days later, and within a week more than 30 other people had been consumed by a similar urge». Донині дослідники та історики продовжують дискутувати про причину танцювальної манії. Далі учні можуть почати обговорення про те, що в Україні існує безліч дивних історій, які траплялися в різних регіонах нашої країни, і дивували не лише місцевих жителів, а представників світової спільноти.

Підручник виробляє певне ставлення до явищ іншої культури, оскільки вони оцінюються з позиції своєї культури, у чому проявляється його аксіологічна функція. Оцінка може бути як позитивною, і негативною в учнів, які займаються за підручником «Outcomes. Advanced. Student`s book», складаються певні образи-уявлення про світ іншомовної культури, формується ставлення до явищ цього світу, відбуваються процеси самоідентифікації.

2.2. Лексико-стилістичні особливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»

Головною метою навчання англійської мови у загальноосвітній школі є розвиток усних та письмових форм комунікації у ситуаціях міжособистісного та професійного спілкування, тому робота над лексичним аспектом є невід'ємною передумовою досягнення цієї мети. Формування та подальше вдосконалення лексичних навичок у роботі над засвоєнням лексичного матеріалу є центральною ланкою в процесі навчання іноземної мови [20, с. 126].

Основне призначення іноземної мови полягає у формуванні та вдосконаленні іншомовної комунікативної компетенції; розширення та систематизації знань про мову, розширення лінгвістичного кругозору та лексичного запасу, подальше оволодіння загальною мовною культурою; досягненні допорогового рівня іншомовної комунікативної компетенції [14, с. 9].

Головною метою вивчення іноземної мови є формування учнів комунікативної компетенції. Основою комунікативної компетенції є комунікативні вміння, сформовані з урахуванням лексичних знань і навиків. Лексика необхідна як для здійснення продуктивної мовної діяльності (говоріння, писемного мовлення), так і рецептивного (аудіювання, читання), чим пояснюється те важливе місце, яке відводиться роботі з лексичним матеріалом на уроках іноземної мови.

Оскільки робота над лексичним боком англійської мови є одним із найскладніших аспектів вивчення іноземної мови, питання розвитку лексичних навичок постійно перебувають у полі зору вчених та дослідників [14, с. 9]. Дослідники, описуючи особливості роботи над іншомовною лексикою, виділяють низку складнощів даного процесу та зазначають, що невеликий словниковий запас змушує учнів відчувати невпевненість і навіть нерідко викликає небажання говорити іноземною мовою. Систематичне накопичення та розширення словникового запасу є однією з найголовніших задач під час навчання іноземної мови. У цьому зв'язку важливо говорити про необхідність визначення найбільш раціональних та ефективних способів формування лексичної компетентності [18, с. 103], що особливо важливо в умовах загальноосвітньої школи, де кількість навчального часу, що виділяється на дисципліну «Іноземна мова», є обмеженою.

Звернемося до визначення та сутності терміна «лексична навичка». У педагогічній та методичній літературі існує безліч трактувань даного терміна. Лексичний навик розглядається як «здатність здійснювати автоматично, самостійно низку дій та операцій, пов'язаних із викликом слова з довгострокової пам'яті, співвіднесенням його з іншими лексичними одиницями» [18, с. 104], як «знання значення та форми лексичних одиниць та вміння їх використовувати у різних ситуаціях усного та письмового спілкування, тобто володіння навичками лексичного оформлення тексту, що породжується при говорінні і письмі і вміння розуміти лексичні одиниці на слух і при читанні» [18, с. 104] або як «навички інтуїтивно правильного слововживання та словотвору в усній та письмовій мові

відповідно до ситуацій спілкування та цілей комунікації, а також впізнавання та розуміння при сприйнятті на слух або при читанні лексичних явищ» [19, с. 120].

До складу лексичного досвіду входять два основні компоненти:

1. Продуктивні навички (навички слововживання) – навички, необхідні для говоріння та письма. До них входять навички правильного вибору лексичних одиниць відповідно до комунікативних цілей та завдань; правильної сполучуваності слів у словосполученнях та реченнях; коректного вибору слова із синонімічних та антонімічних рядів та виконання еквівалентних заміन.

2. Рецептивні навички (навички словотвору) – навички, необхідні для сприйняття на слух та читання. До них відносять навички правильного співвіднесення звукового та зорового образу слова з його значенням; впізнавання та розуміння вивчених лексичних одиниць у мовному потоці або в графічному тексті; здогади значення слова за допомогою контексту; диференціації подібні до звучання і написання слів [19, с. 128].

Крім продуктивних та рецептивних навичок до складу лексичного досвіду відносять:

– соціокультурні знання та вміння у сфері лексики. Комунікація іноземною мовою буде успішною, якщо учні також знатимуть безеквівалентну лексику та розумітимуть її в контексті; лексику, що позначає реалії країн мови, що вивчається; знати мовні та етикетні формули різних сфер спілкування та вміти будувати мовленнєву поведінку відповідно до норм спілкування, прийнятих у країні мови, що вивчається;

– лінгвістичні знання у сфері лексики. У їхнє число входять знання правил словотвору лексичних одиниць та їх сполучуваності; знання стройових та службових слів як засобів зв'язку в реченнях та текстах;

– знання понять, значення яких виражається по-різному у різних мовах [18, с. 121].

Підручник «Outcomes. Advanced. Student's book» ґрунтується на лексичному підході до вивчення іноземної мови. Не дивно, що робота над словниковим запасом є найсильнішим боком «Outcomes». Лексичний підхід – це

досить нове віяння у викладанні іноземних мов. Суть його полягає в тому, що мова презентується у вигляді *chunks* (тобто словосполучень), а не окремих слів. Передбачається, що здобувачі знань зможуть розпізнавати у чужій мові та відтворювати готові словосполучення, які підходять за контекстом.

Основне завдання викладача в рамках лексичного підходу – правильний відбір граматичних та лексичних структур із текстів.

Автори підручника «*Outcomes. Advanced. Student's book*» пропонують матеріал з вивчення лексики з таких тем: *cities, relationships, culture and identity, politics, going out, staying in, conflict and resolution, nature and nurture, work, health and illness, play, history, news and the media, business and economics, trends, danger and risk*. Загалом у підручнику розглянуто лексика з шістнадцяти тематичних рубрик.

На початку підручника сформульовані завдання до кожного тематичного розділу. Наприклад, у ході вивчення теми «*Cities*» передбачена такі завдання:

- describe different aspects of cities and city life;
- add interest to stories by emphasising and exaggerating;
- reinforce and exemplify points you've made;
- talk about urban problems and how to tackle them;
- talk about changes in urban areas;
- tell stories and urban myths.

До теми «*Play*» пропонуються завдання типу:

- talk about sports you watch or do;
- recognise and use irony;
- discuss issues around gaming;
- link ideas within and across sentences;
- discuss and use playful language.

Очевидно, що основна увага при лексичному підході приділяється пошуку словосполучень та виразів, нарощування їх обсягу та «виведення» в мову, наслідком чого є збільшення словникового запасу учнів.

У рамках лексичного підходу автори підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» пропонують відійти від послідовності подачі та закріплення матеріалу, організованої за принципом «Презентація (матеріалу) – Вправи на закріплення – Продукування (самостійного мовлення учнів)». Замість неї пропонується стратегія «Спостереження – Гіпотеза – Експеримент» [61, с. 113]. Зазначимо, однак, що не всі навчальні підручники та посібники орієнтовані на певний підхід до вивчення іноземної мови, наприклад, лексичний. У зв'язку з цим педагог стикається з необхідністю підбору додаткових методичних та навчальних матеріалів. Що стосується лексичного підходу, більшість матеріалу аналізованого підручника може бути використана у роботі над ефективним засвоєнням лексичного змісту з незначними адаптаціями.

Так, наприклад, під час роботи з текстом «The dancing plague» у підручнику «Outcomes. Advanced. Student's book» пропонується спочатку ознайомитися зі змістом тексту та відповісти на запитання, про що він, а також на низку питань на розуміння тексту:

With your partner, discuss what theories you think may have been put forward to explain the dancing plague.

Listen. What are the three main explanations for the plague? Which is put forward as the most likely? Why?

Наведемо текст як ілюстрацію.

Sometime in July 1518, a woman called Frau Troffea suddenly started dancing wildly in the streets of Strasbourg in North-East France. There was no music and she did not seem to be enjoying the act in any way. Rather, she simply seemed unable to prevent it from happening. She was still at it several days later, and within a week more than 30 other people had been **consumed by a similar urge**.

Unsure how best **to respond to this peculiar phenomenon**, concerned civic authorities sought the advice of medical experts, who **ruled out** supernatural or astrological causes. Instead, they decided, the dancing plague was a natural disorder caused by 'hot blood'. At the time, the usual treatment for such conditions would have involved the **withdrawal of blood** in order to restore what was seen as a correct balance.

In this instance, however, the local authorities decided those affected would only recover if they were made to dance all day and all night. As such, they were **assigned to special halls**, where professional musicians were paid to entertain them and dancers paid to keep them moving. After a week or so, those with the weakest hearts started to drop dead, but still the craze continued [44].

На навчальному етапі «Спостереження» пропонується відзначити в тексті лексичні блоки, до яких можуть входити стійкі та вільні поєднання слів, фразові дієслова, вступні фрази, слова, які часто вживаються разом, і т.д. (на початковому етапі проводиться підготовча робота з виявлення лексичних блоків та колокацій). В учнів формуються навички впізнавання таких структур у реченні, а також навички горизонтального (синтагматичного) сприйняття тексту, що допомагає опанувати техніку успішного поділу речення на частини, що містять лексичні блоки. У запропонованому тексті до таких лексичних одиниць можна віднести *to respond to this peculiar phenomenon, consumed by a similar urge, withdrawal of blood, ruled out, assigned to special halls*.

На етапі «Гіпотеза» учні, виділивши колокації, аналізують їх за складом, значенням, висувають свої припущення про можливе використання в мові і роблять спроби вивести закономірності їх використання. Отримані лексичні блоки фіксуються способами, які відповідають рівню володіння мовою.

На етапі «Експеримент» відбувається відпрацювання знайдених у тексті лексичних блоків. Наприклад, для закріплення та повторення виділених у тексті колокацій можливі такі види вправ:

- 1) педагог диктує першу частину колокації, тоді як учні записують другу частину;
- 2) педагог ділить колокації та лексичні поєднання на частини, а учні відновлюють їхню початкову форму (зазначені, наприклад, на різних картках);
- 3) учні читають той самий чи схожий текст (залежно від рівня підготовки), у якому пропущені частини колокацій, додаючи другу частину колокації (під час роботи з аудіоматеріалами можуть використовуватися скрипти).

Орієнтуючись на розвиток у комунікативних навичок учнів, можна вводити вправи таких видів, як:

1) усні діалоги між учнями, орієнтовані використання певних колокацій (With your partner, write four short dialogues based around other sayings from Exercise 7 [44, с. 118]);

2) складання власних оповідань із певними лексичними блоками (Work in pairs. Make similar sentences to those you heard in the news bulletin using the words below and the patterns in the box [44, с. 121]);

3) опис предмета, дії чи ситуації із використанням колокації (Choose at least six words from Exercise 2 that describe things you've seen or read. Then work in pairs and tell your partner as much as you can about each thing [44, с. 154]).

З погляду пропонованих у підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» тем, відмінностей від інших навчальних курсів небагато: Work, Travelling, Money/Shopping тощо. Дещо незвичними є теми «Conflict and resolution», «Trends», «Danger and risk». У центрі уваги кожної теми знаходиться робота над словниковим запасом, його не виносять у кінець підручника чи розділу, як це часто заведено у традиційних підручниках англійської мови, побудованих на комунікативній методиці. Слова завжди йдуть у контексті, повторюються, автори подають достатню кількість завдань на їхнє відпрацювання.

Наприклад, у ході вивчення розділу «Play» підрозділ «Game theory» учні мають оволодіти новими словами з спортивної сфери:

VOCABULARY

Talking about gaming

Work in groups.

1. How many different kinds of electronic games can you think of?

first-person shooter games

2. Complete the sentences with the correct form of these verbs.

collaborate	expose	let	provide
defy	foster	modify	stimulate

- 1 Gaming _____ an escape from the stresses and strains of everyday life.
- 2 You often have to work together and to achieve success.
- 3 The fact you can . . . your environment to suit your own taste makes things very creative.
- 4 Gaming can actually help _____ family relationships if everyone plays together.
- 5 You _____ to a huge amount of English in most games, so they're a great way of practising.
- 6 A lot of the new multi-player online roleplaying games really _____ the imagination.
- 7 The graphics on some modern games are so incredible they _____ description.
- 8 First-person shooter games are a great way of _____ off steam.

3. Underline any phrases in Exercise 2 that are new for you. Then work in pairs and compare your choices.

4. With your partner, discuss how far you agree with each opinion in Exercise 2. Explain why. Can you think of any other benefits of gaming? What are the downsides?

Нова лексика зустрічається в наступних завданнях даного розділу, а також перенесена у наступні розділи підручника.

Review 6 (с. 113) подається система лексичних вправ, головною метою яких є: автоматизувати навички учнів уживати нові лексичними одиниці. Наведемо їх приклади:

GRAMMAR AND UNDERSTANDING VOCABULARY

1. Complete the text with one word in each space.

I Strictly ¹ _____, I never planned to end up overseas. I In fact, ² _____ it not been for my friends, I might I never have gone. Some of them went travelling after I university and ³ _____ enthusiastic were they about I their travels ⁴ _____ I started to get interested I myself. You could say I gave in to p eer ⁵ _____ ! I When I arrived here, though, I felt ⁶ _____ a fish I out of water. It's so different. On the one ⁷ _____ I it's culturally quite alien and on the ⁸ _____, there's I

the language barrier.⁹ _____ the fact I already I spoke three languages, I struggled with it and it wasn't ¹⁰ _____ I'd been here five years that I started to feel comfortable.

2. Match the verbs (1-10) with the collocates (a-j).

1 foster	a faith in the system / your confidence
2 feel	b a fight / a match
3 stimulate	c a decision / a verdict
4 flee	d a turning point / exam papers
5 modify	e the way forward / you in the right direction
6 fix	f stiff / a real sense of achievement
7 undermine	g your environment/your opinion
8 point	h family relationships / greater understanding
9 overturn	i the country / across the border
10 mark	j the imagination / the economy

Наступна вправа покликана семантизувати новий лексичний матеріал з теми «Play», розвивати мовну здогадку, навички розпізнавання графічних образів лексичних одиниць:

Complete the sentences. Use the word in brackets to form a word that fits in the space.

- 1 It's one of those films that somehow seems to defy _____(describe)
- 2 Following the _____of independence, a new government was quickly established, (declare)
- 3 The collapse of the last government led to a period of political_____(stable)
- 4 The country has changed beyond all recognition since the _____ struggle ended, (liberty)

Велику цінність для засвоєння лексичних знань мають вправи з підручника на заповнення пропусків та видозміна вихідного тексту. Наведемо кілька прикладів з «Outcomes. Advanced. Student`s book»:

Complete the sentences with a preposition in each space.

1 Sales have doubled this year, but we did start _____ a very low base!

2 We've been inundated _____ orders since we all the market concerns a major launched the campaign.

3 I can't believe it! He's been cleared _____ charges.

4 We've basically found a gap _____ and we aim to fill it! 5 We've pulled out of the project _____ for our workers' safety.

6 The club has barred over 100 fans _____ crackdown _____ hooliganism.

Complete the sentences. Use the word in brackets to form a word that fits in the space.

1 Sales have increased _____ this quarter, which is great news for all concerned, (four)

2 We need to _____ our range if we're going to survive, (diverse)

3 The board needs to decide whether or not to recommend the bid to the _____ (share)

4 They called off the strike after winning major _____ from their employers, (concede)

5 We're quite optimistic about the sales for _____ the coming year, (project)

6 I left when they decided to _____ to a small town in a desperate bid to cut costs, (location).

Як видно з наведених вправ на формування у учнів лексичної компетентності, автори підручника орієнтують здобувачів знань на проходження таких етапів роботи над лексикою:

1) ознайомлення;

2) первинне закріплення;

3) розвиток вміння використовувати навички у різних видах мовної діяльності.

На етапі ознайомлення у підручнику здійснюється пояснення нового слова наступним чином:

1. Введення (презентація) нового слова;

2. Семантизація, тобто розкриття значення нового слова;
3. Робота над формою слова;
4. Демонстрація вживання слова, повідомлення про особливості вживання слова, коли це необхідно;
5. Первинне закріплення слова.

Основною особливістю цього курсу є серйозна робота над розширенням словникового запасу. Окрім книги для учнів розроблено Vocabulary Builder у форматі pdf. По суті, він є тлумачним словником, створеним спеціально для відповідного курсу та рівня учнів, де до кожного слова наведено приклади та словосполучення, і до кожного розділу – додаткові завдання на закріплення пройденого матеріалу.

Розглянемо для прикладу як можна спланувати матеріал з вивчення учнями теми «Play» на основі підручника «Outcomes. Advanced. Student's book».

Тема 7. Play

Тривалість: 10 академічних годин (5 занять)

Посібники та юніти:	Outcomes Advanced Student's Book: Unit 11 «Play», page 76-81; Objective IELTS Advanced by Michael Black and Annette Capel, Cambridge, Unit 2 'Only a Game', pp. 14-17, ресурси Інтернету для відповіді на міждисциплінарні питання, LMS матеріали.+ тексти про традиційну і нетрадиційну медицину
Ключова лексика	Sports, Sport competitions, Sports and Health, Sports and business; tourism; watching or doing sports; different games; sports and games metaphors etc. related to the topic.
Активна лексика	Sports, Sport competitions, Sports and Health, Sports and business; tourism; watching or doing sports; different games; sports and games metaphors etc. related to the topic та список активного вокабуляра міститься у додатку до базового підручника – Outcomes Advanced Vocabulary Builder, Unit 11, pp. 42-45 + матеріали, розміщені у системі LMS (за рівнями).

Граматика	Linking Words showing contrasts, conditions, the purpose of result, the order or time things happen . (Outcomes Advanced Student's Book, Grammar References p. 146) + додаткові матеріали (на розсуд викладача) та інформація у LMS.
Типи завдань	
Reading	Співвіднести підзаголовки зі змістом параграфів тексту; Вибрати потрібну інформацію з тексту, співвідносячи її з різними явищами; Обговорення прочитаного з відповідями на запитання до тексту у парах чи малих групах.
Listening	Прослухати діалоги, обговорити нові слова та відповісти на одне запитання, яке стосується всіх трьох діалогів; Прослухавши запис, зробити позначки щодо запропонованих тем та відповісти на запитання; Після прослуховування п'яти людей, які говорять про ігри, співвіднесіть запропоновані висловлювання з ораторами, а потім заповніть пропуски в тексті необхідними словами з прослуханого.
Speaking	монолог – опис фізичних та спортивних характеристик одного із членів групи; монолог на тему, запропоновану викладачем; діалог з використанням спеціальних лінгвістичних прийомів для вираження іронії та гумору в обговоренні (на тему юніту); діалог на задану тему у вигляді інтерв'ю (робота у парі) з використанням тематичного вокабуляра; групове обговорення різних типів ігор, що не мають відношення до спорту (карти, дитячі ігри, настільні ігри та

	ін.) дискусія про проблеми міжнародного та українського спорту, способи та шляхи вирішення цих проблем (питання підбираються викладачем)
Writing	Структура написання Advantages and disadvantages essay на тему юніта; Розвиток аргументації на підтримку своєї думки; Написання есе «Advantages and disadvantages» (Від IELTS Masterclass by Simon Haines and Peter May, Unit 3, pp. 42-43; IELTS Liz blog “Advantages and disadvantages essay”: https://ieltsliz.com/ielts-advantagedisadvantage-model-essay/) Написання есе за завданням із запитанням «What are the advantages and disadvantages of this?»
Ресурси	
Reading	An article about different kinds of language play ‘Not just Child’s Play’ A passage about sports (Objective IELTS Advanced, p. 14-15)
Listening	Conversations about playing tennis, a mountain walk and a football match; A short talk on playing cards; Five people are talking about games.
Контрольні питання	
Базові	1. Which life activities is the word ‘play’ associated with for you? Is it only sports or something else? Give your examples. 2. Do you enjoy playing or watching any sports? Why? 3. What is the difference between professional and amateur sports? What can you tell about advantages and disadvantages of practicing professional sports? 4. What kinds of sports do you know? Which one are summer sports, winter sports, both? Can you give any information about the history of sports? Where and when did they originate from? 5. How often are Olympic Games held? What

	sports are included and are not included in Olympic sports? 6. Which sports are popular in your country? Why? Why have some sports become fashionable? 7. How life and sports are combined for people in your country? 8. Have you ever engaged in professional sport? When and how? Have you stopped doing it or not? 9. What kinds of problems do International and our country sport face? 10. Who are the most outstanding sportsmen and sportswomen in your country? Why do you think they are the best member of sports? 11. What can you tell about the 2016 International anti-dope scandal? Do you think it is a provocative action against the RF or it has good grounds to believe? 12. Why do you think some people like extreme kinds of sports? What is the psychological ground for it?
Продуктивні	1. How are sports connected with tourism? What do you know about any sports tourism? 2. Could you tell about the history of tourism in our country and in the rest of the world? 3. How does tourism influence nation's economy? What are the development prospects of tourism in the Russian Federation? 4. Have you ever heard of 'game theory'? Which scientific fields do we usually use this theory? Give as many examples as possible. 5. What other games besides sports games do you know? Can you classify all the games you remember? 6. Are there any differences in European and American sports? Which ones? How are they reflected in language? 7. How do you think sports, games and sports competitions will change in ten or twenty years? 8. How can attitude to sport and health change in ten or twenty years?

Комплекс вправ на вивчення лексики англійської мови доцільно складати на основі автентичних текстів, запропонованих у підручнику «Outcomes.

Advanced. Student`s book». Оскільки завдання авторів даного навчального видання входить підбір найбільш точних, яскравих, ефективних засобів образності та виразності при подачі тексту, даний підручник, на нашу думку, є найбільш наочним у вивченні національного характеру англійців через призму народної мудрості. У вивчених нами в текстах з підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» зустрілися тематичні матеріали (політика, спорт, наука і техніка, психологія і т.д.), що містять фразеологізми, прислів'я та приказки. Ці матеріали відповідають тематиці підручника в учнів, які вивчають англійську мову. До підібраних текстів автори підручника пропонують комплекс завдань, що включають дотекстові, безпосередньо текстові та післятекстові вправи.

Передтекстові завдання покликані забезпечувати «входження» у текст, зняття труднощів та опору на попередній досвід.

Як передтекстові завдання для учнів з теми Unit 11 «Play» доцільно запропонувати такі:

1. Before reading the text, think and discuss in your group what is the national sport in England? What about national sport in Ukraine? How is the sport in the whole world changed today? What are its main features? (Перш ніж прочитати текст, дайте відповідь на запитання. Який спорт є національним в Англії? А в Україні? Як змінився світовий спорт сьогодні, які риси йому властиві).

2. Do you know any ««sport» idioms? What are they? (Вам знайомі «спортивні» стійкі вирази? Назвіть їх.)

3. Do they have Ukraine equivalents? Talk about them. (Чи є у них українські еквіваленти? Які?).

4. Now look at the idioms below and try to guess, what do they mean:

- To score own goal (забивати свій гол);
- To sweep under the carpet (підштовхнути під килим, зам'яти);
- To stage a Cup (Провести кубок).

(Тепер подивіться на вирази нижче і спробуйте визначити їхній зміст).

Завдання текстового типу дозволяють зіставити отриману під час вивчення нового матеріалу інформацію з соціолінгвістичної точки зору та зіставити її з особистим досвідом учнів. Наведемо приклади текстових вправ:

1. Now read the text attentively and try to understand what is it about. Score under difficulties you meet with. (Тепер прочитайте текст та постарайтеся зрозуміти його зміст. Підкресліть важкі місця.)

2. Look at the head of a text. Find 2 idioms that it contains. Discuss in group its meaning and role in the text. (Зверніть увагу на заголовок тексту. Знайдіть у ньому дві ідіоми. Обговоріть у групі їх значення та роль у тексті.)

3. Match the words into the idioms from the text (з'єднайте слова в ідіоми з тексту)

To score	A shadow over
To bask in Own goal	To overshadow
The World Cup	To stage
The draw	To sweep under Football glory
To sow	The carpet
To cast	The seeds of acrimony

4. Imagine and write 3 sentences with new idioms. (Складіть три речення з новими ідіомами самостійно).

Мета завдань післятекстового етапу – це вбудовування отриманої інформації у соціокультурний досвід учнів.

Приклади завдань післятекстового етапу такі:

1. Using the text material, answer the questions:

2) What country won the right to stage the 2018 World Cup? (Яка країна отримала право проводити чемпіонат світу з футболу у 2022 році?)

b) Why the author said that Ukraine fans «cast a shadow over» the competition? (Чому, на думку автора, українські фанати «кидають тінь» на змагання?)

c) Is the problem of racism in the game the problem of one country? (Проблема расизму – це проблема однієї країни?)

2. What features of the English national character are presented in the text? (Які риси національного характеру англійців відбиваються у тексті?)

3. What idioms can prove it? (Якими виразами це можна довести?)

4. What is your attitude to the text? (Яке Ваше ставлення до тексту?)

Комплекс даних вправ доцільно проводити за текстами на теми згідно курсу підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book», Hugh Dellar and Andrew Walkley, 2016: Relationship (Психологія відносин), Politics (Політика), Science and research (Наука та дослідження), Nature (Природа), Play (Спорт). Завершальним та підсумковим етапом для учнів може бути завдання скласти проект-газету із заголовками-ідіомами, що відображають національний характер сучасних англійців, які представлені у вже вивченому матеріалі.

2.3. Дидактичні можливості текстів підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»

Успішне впровадження компетентнісного підходу навчання лексичної компетентності учнів великою мірою залежить від обраних педагогом підручників, а також від вправ і завдань, які в них розміщено, оскільки саме вони презентують зміст дій, що мають виконувати здобувачі освіти під час пред'явлення й активізації навчального лексичного матеріалу. У ході практичного виконання учнями відповідних дій в індивідуальних, парних і групових формах роботи у них формуються не лише чіткі уявлення про лінгвістичні особливості іноземної мови, а й акумулюється досвід мовленнєвої взаємодії в різних комунікативних ситуаціях. Використання на уроках у школі підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» забезпечує можливість долучати у практичну роботу доступні для учнів інтерактивні види діяльності, зокрема парні й групові форми роботи, навчально-мовленнєві ситуації, рольові ігри, що великою мірою сприяють оволодінню практичним іншомовним досвідом, який у майбутньому зможе допомогти виробити адекватну комунікативну поведінку в різних умовах спілкування.

Як показує практика, дидактично доцільною формою подання такої інформації є інструкції, якими супроводжуються більшість вправ у підручнику «Outcomes. Advanced. Student's book». Їх зміст узгоджений з тематикою спілкування, яка складена за рівнем знань учнів. Варто також зазначити, що інструкції до вправ слугують орієнтовною опорою для виконання учнями навчальних дій. Ознайомлення учнями з інструкціями до вправ полегшує їх подальшу роботу над лексичним матеріалом підручника комунікативно спрямовані творчі завдання (як репродуктивного, так і продуктивного виду) з метою практичної активізації отриманої інформації в навчальній комунікативній діяльності

Наприклад, на сторінці 151 подається докладна інструкція до вправи 5 і 6:

Rewrite the sentences using the verbs in brackets.

1 By 2025, the population will have risen to 15 million, (project)

2 In the next 20 years, the rural population will start falling, (predict)

3 African cities will grow rapidly over the next few years, (expect)

4 China will become the world's largest economy in the next ten years, (forecast) [44, с. 151].

У кінці вправи 5 автори підручника дають коротку інструкцію-нагадування наступного змісту:

Remember that we use other tenses to describe past and present trends.

Between 2000 and 2005, Internet usage rose dramatically. Since 2000, overall crime has fallen steadily. The number of bilingual schools is currently increasing

Для полегшення виконання завдання є відсилання до граматичного матеріалу з теми:

See also the Grammar reference on page 166 (perfect forms).

Подібним чином пропонується детальна інструкція до вправи 6 на сторінці 151 підручника «Outcomes. Advanced. Student's book»:

6 Work in pairs. Think of an example for each of the following. Discuss why they are happening / have happened and predict how they will develop in the future.

1 an upward trend

2 a downward trend

3 a general shift from one thing to another [44, с. 151].

Внизу під вправою пропонується ключові слова, які полегшують роботу над завданням:

KEY WORDS FOR WRITING

of whom / o f which

We can give information about a part of a group or statistic we have just mentioned using of whom or of which. Of whom refers to people and of which to things. We modify these with all, some, many, the vast majority, etc. to show the proportion of the group we are talking about. The global urban population is expected to rise by 25%, the bulk of which will occur in developing countries. There were around 20,000 immigrants, 91% of whom came from other European countries.

Лексичний і граматичний матеріал автори підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» подають двома способами: індуктивним і дедуктивним – залежно від складності навчального іншомовного матеріалу і труднощів оволодіння ним. Даний підхід, які застосували Н. Dellar та А. Walkley, автори аналізованого навчального видання, узгоджується з комунікативним методом навчання у вищій школі і передбачає встановлення нерозривного зв'язку між значенням, формою і функцією іншомовної одиниці. У випадку, коли остання викликає певну трудність в учнів (переважно це граматичні явища, які не властиві для рідної мови здобувачів освіти, або ті, що мають суттєві розбіжності з їх аналогами в українській граматиці), то пропонується її вивчати із застосуванням дедуктивного методу.

Для дедуктивного способу викладання матеріалу в підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» властиві чітка постановка завдань та питань з теми, що вивчається. При дедуктивному методі доречно застосовувати такі етапи роботи на уроці:

- ознайомлення;
- тренування;
- практика.

Таким чином, в учнів формуються необхідні навички та знання англійської мови. Здобувач освіти спочатку отримує інформацію про правила та принципи граматичного устрою англійської мови. Потім слідує виконання необхідного переліку завдань за отриманими даними.

Наприклад, на сторінці 136 підручника подається граматичний матеріал про вживання прийменників з різними частинами мови:

GRAMMAR

Prepositions

1 Many verbs are often followed by certain prepositions. rely on, contribute to, specialise in

2 Certain adjectives also collocate with particular prepositions. famous for, obsessed with, nervous about

3 Prepositions also often go with certain nouns in a particular context. responsibility for, reaction to, increase in

4 There are also many short phrases that start with a preposition. on average, in a few minutes, by and large

5 Prepositions can connect two parts of a sentence. When a verb follows a preposition, use the -ing form. On finishing college, she got a Job with Dior. (= when / after

Нижче під граматичним матеріалом автори підручника пропонують великий текст з виділення прийменників:

ALL THINGS MUST PASS

Ray Hutt wonders if we are reaching peak peaks

When the Australian researcher Rob Brooks declared in 2014 that we seemed to have reached the moment of 'peak beard', little could he have known

The speed with which trends come and go can be slightly disorientating and, for fans of fads that are now on the wane, potentially even upsetting. So why does it happen? Some would argue it is just a social phenomenon or a conspiracy of the fashion community to make more money. For example, it has been suggested that the global growth in hairy hipsters had its roots in the 2008 crash, **with** some young men responding to the loss of financial power by choosing to emphasise another aspect of masculinity. This trend was then picked up by various celebrities to maintain their media profile and before long it had spread to the point where in certain parts of many cities beards had become the norm. However, in his co-authored article in the journal *Biology Letters*, Professor Brooks claims that the real cause that underlies the rise and fall of trends is actually at the heart of our very existence: evolution.

The research Brooks worked on showed that bearded men were rated as more attractive by women when seen among a group of predominantly clean-shaven peers, but that the same clean-shaven men then became more attractive when in a minority. In a bid to explain this, the paper speculates that a phenomenon called Negative Frequency Dependence (NFD) may be at play. In essence, NFD means that rare qualities enjoy an advantage. This simple idea has profound evolutionary implications. Imagine, for instance, that a certain male fish has an unusual combination of coloured spots. This will make it less likely to fall prey to predators as it's less instantly recognisable as an example of its breed. This, **in turn**, makes it a more attractive partner. Sadly, however, these 'individualist' fish become so popular that baby fish with their traits soon start appearing in large numbers. Before long, the fish with 'new' markings are so common that they become recognised by predators as the breed. The once-unusual fish are now targets again – and less appealing mates.

Brooks and his fellow researchers have suggested that rarity also operates in other realms and that, initially at least, women were more likely to **opt for** men with facial hair simply because they were unusual. As the fashion spread, however, it lost its edge and female preferences started shifting again. The science of memetics suggests this is remarkably similar to the way in which other trends suddenly attract a lot of attention: ideas, concepts or products are adopted by well-connected trendsetters, who champion them until they have been taken on board by a large enough minority to tip over into mass

Під текстом подається вправа на практичне закріплення наведеного у розділі граматичного матеріалу. Учні повинні обрати правильний прийменник у кожному варіанті відповіді:

Decide how many options are correct in each sentence.

- 1 Are there any contemporary fashions you really object with / to / for? Why?
- 2 Had you heard about / from / of hipsters before this lesson?
- 3 Do you know anyone who'd benefit of / from / by a style makeover?
- 4 Can you think of anything that you're pretty much alone for / in / on liking?
- 5 Have you ever bought any clothes or accessories you were very disappointed with /by/ in?
- 6 Do you have a preference to / for / of any particular brands? If so, why?
- 7 Do you think things are better or worse where you live, compared to / from / with five years ago?
- 8 Do you know anyone who shows real dedication for / to / in keeping up with trends?

Також у підручнику пропонуються виконати завдання, які вимагають доповнити наведені авторами правила, як-от наступне завдання на сторінці 64 з теми *Forming nouns and adjectives* (Утворення іменників та прикметників):

Complete the rules with the words nouns, adjectives or verbs.

1 _____ based o n _____ often have the following endings: -o/, -ial, -y, -ic, -ical, -less, -fit

2 _____ based o n _____ often have the following endings: -ive, -ative, -ed, -ing, -ableJ

3 _____ based o n _____ often have the following endings: -ity, -ness, -ance, -ence.

4 _____ based o n _____ often have the following endings: -ment, -ion, -ation, -ance [44, с. 64].

Як видно ін наведеного прикладу, на стадії мовної практики учні програють різноманітні комунікативні ситуації. Загалом можна зробити висновки, що стандартна схема обробки інформації у підручнику «*Outcomes. Advanced. Student`s book*» складається з кількох етапів і має такий вигляд:

- вивчення граматичних правил, понять, конструкцій;
- робота з текстом та пошук граматичних одиниць за раніше вивченим правилом;
- виконання вправ на заповнення пропусків і видозміна вихідного тексту;
- переклади текстів.

У процесі навчання англійської мови вчителі приділяють особливу увагу розвитку лексичних навичок учнів та ставлять своїми основними завданнями роботу над:

- накопиченням та розширенням у здобувачів освіти продуктивного та рецептивного словникового запасу з досліджуваних тем;
- формуванням уявлень про систему англійської мови: словотвірні моделі; семантичні поля слів; колокації слів;
- удосконаленням навичок роботи зі словниками та іншою довідковою літературою;

- оволодінням різними стратегіями та прийомами засвоєння нових лексичних одиниць;
- розвитком компенсаторних умінь, тобто вирішенням проблем нестачі слів та виразів;
- підвищенням мотивації до результативної роботи над розширенням словникового запасу учнів [18, с. 115].

Формування лексичних навичок з використанням підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» відбувається в кілька етапів. На першому етапі відбувається первинне введення нових лексичних одиниць. Метою даного етапу є ознайомлення учнів зі звуковою та графічною організацією лексичної одиниці, з її семантичними особливостями. Нові лексичні одиниці в рамках певних тем запроваджуються як окремі слова та вирази поза контекстом, так і в контексті невеликих оповідань чи текстів.

ACCIDENT-PRONE

VOCABULARY Accidents and injuries

1 Replace the words in italics with these synonyms.

banged	came to	heavily	ripped
break	cut	panicked	sliced
burnt	fainted	pouring	terrible pain

- 1 The machine almost *tore* one of my fingernails off!
- 2 When I *regained consciousness*, I realised I couldn't feel my hands.
- 3 It was horrible. Blood was *streaming* down my face.
- 4 I totally *freaked out* and started screaming.
- 5 I *whacked* my head on the ceiling and nearly knocked myself out.
- 6 I was bleeding quite *profusely* from the wound.
- 7 I *cut* my finger open when I was chopping onions.
- 8 I fell onto a nail and ended up with a huge *gash* on my arm.
- 9 I somehow managed to pour boiling water all over my hand and *scalded* myself really badly.
- 10 It was so crowded and hot and stuffy that I actually *passed out* on the train.
- 11 I heard the bone *snap*. It was horrible.
- 12 I was in *agony*. I was screaming my head off.

142

Для закріплення нової лексики пропонується практичне завдання (вправа 3, с. 142):

SPEAKING

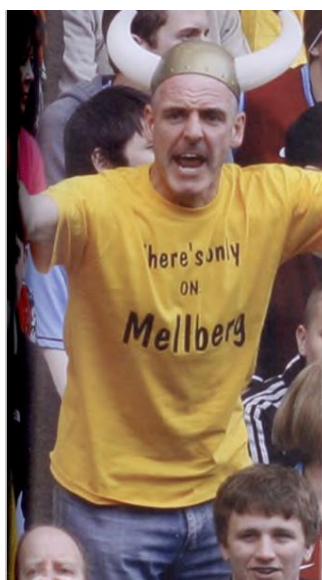
3 Work in pairs. Discuss what kinds of accidents might happen in the places / situations below. Which is the most risky? Use vocabulary from Exercise 1 to explain your ideas.

a beach	doing DIY	an ice rink
a campsite	driving	Jogging
cooking dinner	a football pitch	a nightclub
cycling	gardening	a mountain

Розкриття значення слів (семантизація) здійснюється безперекладним способом, що передбачає опору на мовну та екстралінгвістичну наочність. Для розкриття значення слів у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» широко використовуються картинки, дефініції, тлумачення та контекстуальний здогад.

Наприклад, при вивченні лексики з теми «Play» пропонується для зручності таблиця нових слів:

go wild	abuse the referee or a player
boo	hold your head in your hands
chant a name	be on the edge of your seat
get upset	laugh at other people in the crowd

IN THIS UNIT YOU LEARN HOW TO:

- talk about sports you watch or do
- recognise and use irony
- discuss issues around gaming
- link ideas within and across sentences
- discuss and use playful language

SPEAKING

1 Work in pairs. Look at the photo and discuss the questions.

- What do you think is happening in the photo?
- Which of the phrases below could be used to describe the crowd or individual spectators in the photo? Why might people do these things?

go wild	abuse the referee or a player
boo	hold your head in your hands
chant a name	be on the edge of your seat
get upset	laugh at other people in the crowd

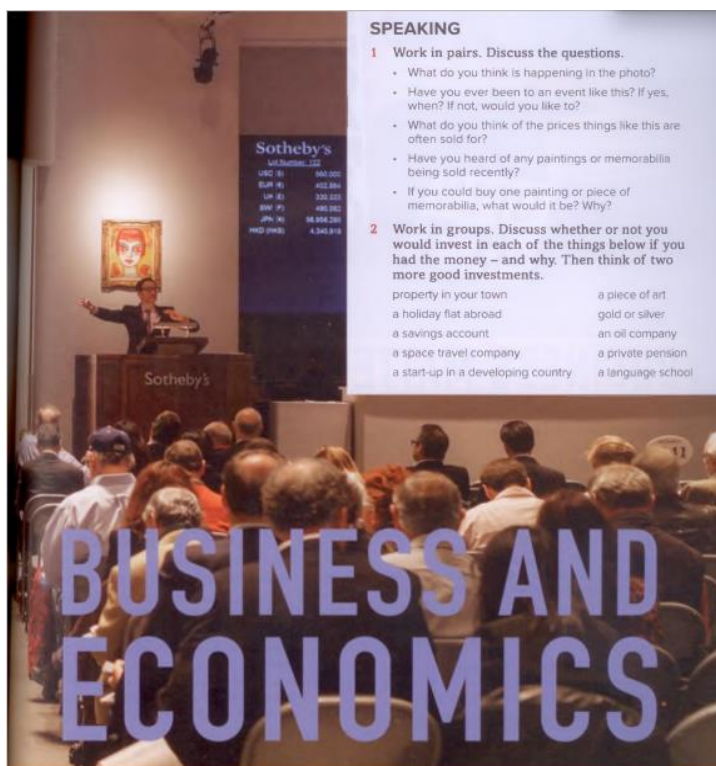
- Have you ever done any of these things when watching sport – or watching something else? If so, when and why?

2 Work with a new partner. Discuss which of the options below you would rather do – and why.

- watch sport or play sport
- do yoga or do a martial art
- go to the gym or play a video game
- run a marathon or do a triathlon
- go on a cruise or go on a walking holiday
- watch basketball or watch tennis on TV
- support the favourite in a match or support the

Для унаочнення наводиться фотографія вболівальників з різними емоціями на обличчі, що допомагає легше закріпити наведені слова по темі. Автори ставлять завдання: Work in pairs. Look at the photo and discuss the questions.

На сторінці 123 підручника пропонується завдання, тісно пов'язане із ілюстративним матеріалом:

Work in pairs. Discuss the questions.

- What do you think is happening in the photo?
- Have you ever been to an event like this? If yes, when? If not, would you like to?
- What do you think of the prices things like this are often sold for?
- Have you heard of any paintings or memorabilia being sold recently?
- If you could buy one painting or piece of memorabilia, what would it be? Why?

Унаочнення навчального матеріалу у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» активізує пізнавальну діяльність учнів, допомагає краще зорієнтуватися у темі, що вивчається, пов'язати її із ситуативною життєвою проблемою.

Дуже важливу роль у формуванні особистості учня відіграє підбір тем підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» та завдань до кожної з них. У

першу чергу, важливим чинником є відповідність між запропонованими темами підручника та навчальною програмою. Підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book» відповідає базовій навчальній програмі, оскільки проходять спеціальний конкурс, проте календарне планування педагога та теми навчального посібника може відрізнятись. Це має суттєве значення, оскільки у ході повідомлення теми уроку, учень розкриваючи підручник, повинен чітко бачити, який матеріал йому пропонується засвоїти на даному уроці, з яким лексичним, граматичним, синтаксичним матеріалом він має змогу ознайомитись. Проте акцент необхідно робити саме на змісті тем, які пропонуються здобувачеві знань на вивчення підручником, і, відповідно, на завданнях, що до них пропонуються авторами навчального видання.

Стосовно змісту тем і завдань, то в підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» значна увага приділяється ситуативності, а саме побудові таких завдань, з якими б учні часто стикаються в реальному житті, наприклад діалог із жителем сучасного мегаполісу, покупки в супермаркеті, туристичні подорожі англomовними країнами, листування з іноземним другом, екскурсія по художньому музею, спілкування з людьми із світу мистецтва, спорту і багато іншого. Так, наприклад, на сторінці 81 підручника пропонується виконати вправу з фразами, які часто використовуються пересічними людьми в щоденному житті:

With your partner, discuss the difference in meaning, if any, between the pairs of sentences.

- 1 a The company went bankrupt last year,
b The company was going bankrupt last year.
- 2 a She's a pain,
b She's being a pain.
- 3 a You must have been struggling,
b You must be struggling.
- 4 a They should sort it out.
b They should be sorting it out.

5 a Things are improving a lot.

b Things have been improving a lot.

Ситуативні завдання, складені авторами підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» дають змогу учням не просто опанувати лексику і граматику англійської мови, а й навчитись використовувати її у буденних життєвих ситуаціях, швидко відповідати на запитання співрозмовника, вміти підтримати розмову, давати лаконічні точні відповіді у різних комунікативних ситуаціях тощо [9, с. 142].

Також в аналізованому підручнику англійської мови ми виявили багато завдань, спрямованих на удосконалення мислення, уваги та пам'яті учнів. Наприклад, мислення розвивають завдання на закінчення творів чи написання творів-роздумів, з'єднання двох частин речень, встановлення відповідності, кросворди, ребуси тощо. Для цієї мети слугують такі вправи з підручника:

Rewrite the sentences below using the words in brackets so they have a similar meaning.

- 1 In all probability, the situation will deteriorate, (bound)
- 2 There's a distinct possibility that our jobs will be at risk, (likely)
- 3 They're almost ready to finalise the deal, (verge)
- 4 Gamble online and the odds are you'll lose, (likelihood)
- 5 The work should be finished by May. (due)
- 6 Inflation will probably rise above 10% next month, (set)

What is the connection between each set of words? Think of a verb or adjective collocation for each noun.

- 1 flaw / plot / protagonist / insight / memoir
- 2 siege / talks / sanction / casualties / ceasefire

Добре розвивають пам'ять учнів завдання на складання слів із запропонованих літер, заповнення пропусків у реченні після прочитання тексту чи прослуховування аудіо, читання скоромовок тощо.

Наприклад, на сторінці 159 підручника «Outcomes. Advanced. Student's book» учням пропонується виконати наступне завдання:

Complete the sentences. Use the word in brackets to form a word that fits in the space.

- 1 It's just silly _____ which set off most arguments. (annoy)
- 2 The whole region wants to seek a _____ to the conflict, (resolve)
- 3 No-one has claimed _____ (responsible)
- 4 Hopefully, the agreement will bring _____, (last)
- 5 The experience was quite _____ speak, (overwhelm)
- 6 The president scored a _____ negotiations, (note)

Покращенню уваги учнів сильно допомагають вправи з підручника, які передбачають аудіювання, завдання на виокремлення слів із заданої теми, певної граматичної форми тощо [6, с. 80]. Наприклад: Listen to an extract from a radio programme about statistics. Why is each question in Exercise 3 important to consider when talking about statistics? [44, с. 66].

Важливо наголосити, що підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book» можна використовувати не тільки під час класної роботи, а й під час самостійної підготовки учня. У цьому випадку підручник виступає у ролі путівника здобувача освіти у світі нових лексичних та граматичних знань з англійської мови. Учень за допомогою позакласної роботи з підручником вчиться самостійно працювати, швидко знаходити потрібні відповіді, використовуючи весь дидактичний потенціал «Outcomes. Advanced. Student`s book». Тексти для читання (Ships of the Gobi desert, The living dead, East meets west. The mindfulness boom gives Kasia Kowalski pause for thought та ін.), запропоновані в аналізованому навчальному виданні, розвивають культуру читання, вміння ефективно працювати з текстовим матеріалом, прищеплюють любов до книги, активізують пізнавальну діяльність учнів, знайомлять із текстами різних жанрів і форм.

У підручниках «Outcomes. Advanced. Student`s book» також вміщено автентичні уривки з газетних і журнальних текстів, текстів науково-популярного і публіцистичного стилів, що дає учням можливість вправлятися у розумінні англійської преси, швидко сприймати її основний зміст, виділяти ключову думку, уміти бігло ознайомитися із значним за обсягом текстом для наступного

пошуку потрібної інформації, здобувати інформацію з проспектів, оголошень, меню, коротких офіційних документів, брошур, розкладів.

Наприклад, велике дидактичне значення має вправа, яка вимагає від учнів прочитати повідомлення вчителя в блозі і дати відповіді на запитання:

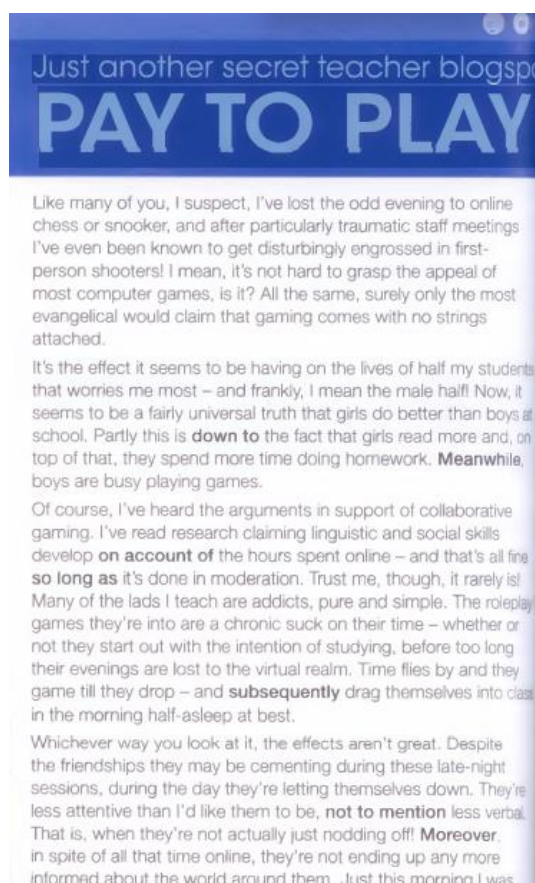
Read the blog post by a teacher. Answer the questions.

1 What kinds of gaming are mentioned – and why?

2 What benefits of gaming are mentioned? And what downsides?

3 How would you describe the blogger's attitude towards gaming? Why?

Під вправою розміщено текст: Just another secret teacher blogspot. PAY TO PLAY!

Дидактичний потенціал містять творчі завдання у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book». Нерідко вивчення англійської мови у школі зводиться до ознайомлення з теоретичним матеріалом та його практичним опрацюванням в класі і вдома, при цьому здобувачі освіти не мають змоги проявити свою індивідуальність і креативність. Стосовно аналізованого підручника, то після завершення теми автори пропонують завдання творчого характеру, які

спрямовані на створення проєктів, презентацій, відео, перегляд англомовних відео тощо. Такі завдання забезпечують можливість учням спробувати себе в різних ролях (письменника, режисера, журналіста, фотографа, митця), застосувати на практиці вміння з інших галузей знань (володіння комп'ютером, художнє бачення, спортивні досягнення, мистецькі таланти), відтворити власне бачення проблеми, виразити свою ідентичність. Крім того, у процесі створення чогось якісно нового учень тісно взаємодіє з однолітками, цікавими людьми, вчиться домовлятися, знаходити компроміси, виражати власну позицію та обґрунтовувати її, приймати адекватне рішення, знаходити різні способи втілення поставлених завдань [29, с. 41].

Завдання творчого характеру знаходимо на сторінці 107 підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»:

12 Choose one of these tasks.

a Think of someone you know - or know of - that you feel has had an interesting life. Make notes on what you know about their personal history. Think about: where they were born, what kind of background they're from, some key moments in their life and why they were important, etc.

b Decide what have been the five key moments in your own life so far. Make notes on what happened and when, and why you feel these moments were so important.

13 Now work in groups. Tell each other about your people or your own lives. Your partners should ask questions to find out more. Are there any similarities between the different lives described? [44, с. 107].

Отже, навчальні завдання у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» виконувати низку дидактичних функцій, необхідних для формування успішної особистості, а також оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю.

Оскільки оволодіння англійської мовою передбачає формування у учнів міцних письмових навичок, то в досліджуваному підручнику автори пропонують багато письмових завдань. Останні дають змогу учневі вдосконалювати навички робити нотатки, складати план, писати повідомлення, есе, автобіографію,

виконувати письмові творчі завдання в межах визначених сфер комунікації, висловлюючи власну точку зору на ту чи іншу проблему, вміти послідовно, чітко і грамотно викласти у письмовій формі власні думки.

Крім освітньої та розвиваючої функцій, підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book» також забезпечує досягнення виховної мети навчального процесу. Програма вивчення англійської мови передбачає знайомство учнів з особливостями культури країни, мова якої вивчається, а також цікавими і актуальними темами. Саме такими є теми, побудовані на основі видання «National Geographic». Автентичні тексти, розміщені в підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book», розкривають учням зміст традицій інших народів світу, особливості менталітету, риси, які визначають національну ідентичність певного народу, та багато іншого.

Варто зазначити, що саме в досліджуваному підручнику учень має змогу і роздивитись ілюстрації різних історичних подій (легенда про короля Артура, вибух, спричинений організацією IRA у Манчестері в 1996 році, історія «танцюючу чуму» на північному сході Франції у XV ст. тощо) і дізнатися про них. За допомогою подібних завдань в учня розширюється світогляд, розвивається вміння виконувати комунікативні функції, застосовуючи мовленнєві зразки відповідно до соціокультурних та лінгвокраїнознавчих вимог тої іншої чи іншої країни, на практиці використовувати головні правила етикету, виховуються повага та толерантне ставлення до народу, цінностей і культури країни, мова якої вона вивчається [29, с. 41].

Варто наголосити, що потрібно не тільки викликати інтерес у учнів до вивчення чужої культури, але й поглиблювати знання про власну. Здобувши інформацію про історичні постаті інших держав, важливі події у житті різних народів, їх культуру, традиції, менталітет, учні будуть мати більше практики, щоб отриману інформацію застосувати для пізнання власної культури, знаходити спільні та відмінні риси, виховувати патріотизм і любов до України, усвідомлюють її унікальність та неповторність.

Працюючи з підручником «Outcomes. Advanced. Student`s book» потрібно розвивати навички і вміння працювати з текстовою книгою. Сьогодні, в епоху динамічного розвитку ІТ-технологій, учні переважно використовують електронні носії інформації: вони активно грають в ігри, дивляться відео, обмінюються фото-, відео- і голосовими повідомленнями, навіть навчаються, користуючись спеціальним розвиваючими програмами. Часто виявляється, що учні настільки звикли до електронних носіїв інформації, що вже не здатні або відмовляються працювати з книгою і вважають її нецікавою, рнеактуальною. Це негативно відбивається на якості навчання і загальному розвитку особистості учня. Науковцями доведено, що люди, які багато читають, володіють здатністю глибше мислити, мають значний творчий потенціал та розвинену уяву, великий лексичний запас, вміють лаконічно і стисло висловлювати власну думку, інтелектуально більше розвинені. Вчені пояснюють це тим, що, читаючи, людина має перетворювати буквений код, мусить уявити образи, домалювати в уяві картини, активно мислити та постійно аналізувати, тобто мозок такої людини не пасивно обробляє готову інформацію, а активно працює над побудовою цілісної картини світу. Водночас використання комп'ютера і гаджетів передбачає отримання вже готових образів і не сприяє розвитку та поглибленню когнітивних здібностей особистості [29, с. 41]. Отже, робота з підручником «Outcomes. Advanced. Student`s book» на уроках англійської мови стимулює образне мислення учнів, сприяє розвитку інтелекту та формує вміння працювати з друкованим матеріалом.

Можна стверджувати, що підручник з англійської мови «Outcomes. Advanced. Student`s book» виконує такі функції:

- інформаційну (містить теоретичний лексичний, граматичний, синтаксичний матеріал, що підлягає подальшому вивченню);
- організаційну (побудований з врахуванням навчальних програм, має чітку структуру, що співвідноситься з основними етапами уроку);

- мотиваційну (різними засобами впливу підвищує зацікавленість учня англійською мовою, пропонує ситуаційні завдання, в яких здобувач освіти має можливість використати отримані іншомовні навички і знання);
- контролюючу (окремі завдання з підручника можна використовувати для контролю та перевірки рівня отриманих знань як педагогом, так і учнем);
- розвивально-виховну (сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, моральних якостей, толерантності до іншомовної культури, патріотизму);
- діяльнісну (наштовхує учнів на здійснення продуктивної діяльності, як-от: вирішення різнопланових та різнорівневих завдань, написання есе, читання/слухання автентичних текстів на різну тематику).

У підручнику багато уваги приділено презентації ключової лексики по кожній темі, вона особливо потрібна, щоб зрозуміти матеріал. Рамка *Developing conversations* вчить продовжувати розмову доречними англійськими фразами. Вже з перших занять учень вчиться не перекладати те, що сказав би українською мовою, а висловлювати ідею англійськими фразами (акцент робиться відразу на фрази, а не на окремі слова). Відразу учень розуміє, що перекладати треба не слова, а думки. Але при цьому в нотатках для вчителя заохочується використання перекладу для зіставлення різниці між англійською та рідною мовою.

У підручнику «*Outcomes. Advanced. Student's book*» має місце дещо незвичний підхід до практики ключової граматики:

5 Work in pairs. Match the quantifiers in bold in the article with the basic meanings below.

- 1 not any _____
- 2 almost no _____
- 3 some _____
- 4 a lot of _____
- 5 almost all _____
- 6 all _____

6 With your partner, explain the difference in use between the following:

1 a few and a little	3 much and many
2 a few and few	4 no and not

G Check your ideas on page 178 and do Exercise 1.

7 Decide which of the sentences below are true for where you live now. Rewrite the other sentences using different quantifiers to make them true. Then work in groups and compare your ideas.

A lot of people go out on Friday night, but I think most people usually go out on Saturday. Of course, some people go out both nights!

- 1 Friday is the night that most people go out at night.
- 2 There's very little entertainment at night round here.
- 3 There are a lot of good clubs near here.
- 4 Not many people are interested in cinema here.
- 5 There are a few good restaurants here.
- 6 Not many parents go out on their own once they've had kids.
- 7 There are no buses at night so most people drive.

8 Women don't get much hassle when they go out at night here.

G For further practice, see Exercise 2 on page 178.

Варто акцентувати увагу, що спочатку у вправі 5 використовується метод guided discovery (кероване відкриття), учень самостійно намагається опанувати нову граматику. Потім у вправу 6 перевіряється розуміння і виконується одна вправа G. Потім, виконуючи вправу 7, студенти повертаються до завдання розуміння речень з ключовою конструкцією і вже практикуються над закріпленням матеріалу. А потім автори пропонують виконати вправу 8G, повертаючись назад до вправ на граматику і пропонують ще одну, більш поглиблену.

Учень відразу ж пробує себе у використанні нової конструкції, а потім заглиблюється в деталі.

Особливо пізнавальним і мотиваційним матеріалом є відео наприкінці кожної секції, які стають улюбленою частиною підручника. Загалом у підручнику «Outcomes. Advanced. Student's book» автори розміщують 8 надихаючих уроків з відео. Відео досить довгі, приблизно по 5 хвилин, розбиті на дві частини з питаннями на обговорення. На наш погляд, найцікавіша частина – Understanding fast speech:

UNDERSTANDING FAST SPEECH

- 7** **20** Read and listen to this extract from the video said at natural pace and then slowed down. To help you, groups of words are marked with / and pauses are marked //. Stressed sounds are in CAPITALS.

FLORa's FAMily KNEW / that she was LEAving the
COMforts of the CItY // for a WORLD without Electricity /
or ALmost ANY / MODern conVENiences // a WORLD
where it TAKES a FORTy-MINute WALK / JUST to get
WATER

- 8** Now you have a go! Practice saying the extract at natural pace.

Подібне завдання доречно виконувати з усіма учнями, навіть якщо передбачена інша програма. Може здатися, що завдання на практику вимови, але це зовсім так. Насамперед тут відпрацьовується аудіювання учнів – розуміння інформації на слух. Такі вправи прискорюють прогрес у тих, хто «не чує» англійські слова в потоці мови.

Робочий зошит для учня доповнено посібником Vocabulary Builder. Це свого роду розширений словник, що дає приклади використання слова, плюс однокореневі слова, поширені словосполучення, в яких зустрічається слово (collocations) та багато прикладів. Викладач обов'язково повинен читати його перед тим, як опрацьовувати матеріал в класі з учнями, вибирає відповідні фрази, на які варто звернути увагу учнів.

Сенс лексичного підходу, застосованого у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» полягає в тому, щоб вивчати готові поширені словосполучення, але викладач, який не живе в англomовній країні, іноді не до кінця може оцінити частоту та доречність того чи іншого словосполучення. Автори підручника закликає викладачів робити не можливі поєднання, а ймовірні, у цьому йому допомагає Vocabulary Builder. Ось приклад:

competitive /kəm'petatɪv/ Adjective

If an activity is *competitive*, everyone doing it is trying hard to do better and be more successful than everyone else

Advertising is a highly competitive industry

a very competitive market

The mobile phone business is very competitive

Verb: *compete* | **Noun:** *competition*

Small companies find it hard to compete in the market

There's a lot of competition for jobs

The company faces competition from abroad.

Книга для вчителя містить Cultural notes, Teacher development (методичні нотатки від автора), Background language notes for teachers (на які ключові слова звернути особливу увагу з огляду на часті помилки, які допускають учні).

На офіційному сайті є Pacing guide, який допоможе скоригувати швидкість курсу і дає кілька планів для різної інтенсивності. Викладачеві потрібно підготувати учнів до роботи із цим підручником. Головна проблема, на наш погляд, у тому, що здобувачі знань хочуть зрозуміти кожне слово з тексту чи діалогу у підручнику, а в результаті вони стають перевантаженими інформацією. Тут важливо правильно налаштовувати учнів, наприклад, пояснювати, що використовувати цілу фразу можна навіть не розуміючи її компонента (Take your time – Не поспішай!).

З іншого боку, ці ж умови, наближені до реального життя. Якщо учень з рівнем Pre-Intermediate поїде закордон чи піде працювати в іноземну компанію, йому доведеться змиритися з тим, що він не розуміє половини інформації. Йому доведеться говорити «Take care», «What have you been up to?», «Gotcha», повторюючи за колегами-носіями, і ніхто йому не пояснить, що означає кожне слово з цієї фрази і чому кажуть саме так. Підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book» готує до реальних ситуацій, а реальність.

Учні, які мають практику проживання за кордоном або постійно працювали з носіями англійської мови, мають більш реалістичні очікування та не нервують, коли не розуміють частину тексту. Вони швидко прогресують, займаючись за цим підручником. Адже вони вчать саме те, що чули постійно, а

ще є можливість практикувати позакласними уроками та радість від того, що їх зрозуміли.

Як і будь-який інший підручник «Outcomes. Advanced. Student`s book» час від часу доцільно доповнювати матеріалами відповідно до інтересів учнів, інакше навчальний процес стає одноманітним і важче утримати інтерес.

Великим дидактичним потенціалом володіє ілюстративний матеріал підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book», а також відеоматеріал (Video units). Аналіз навчального матеріалу Video units дозволяє виділити основні властивості даних відеороликів:

- відеофільми розроблені з урахуванням вікових особливостей та рівня володіння мовою учнями (Elementary – Advanced);
- у відеороликах змодельована комунікативна ситуація (у транспорті, на вокзалі, в аеропорту, у магазині, у кафе, у бібліотеці, у магазині, у перукарні, на прийомі у лікаря, на вулиці тощо), що створює ілюзію занурення учнів у природне соціокультурне мовне середовище іноземної мови;
- спілкування у відеороликах представлене між друзями, членами сім'ї, партнерами, представниками різних країн, що знайомить учнів з нормами мовної взаємодії та особливостями поведінки під час спілкування носіїв мови різного віку, статі та різного соціального середовища, що вивчається, а також психологічними особливостями співрозмовників;
- фонаційні (інтонація, особливості вимови звуків, темп і гучність мови, тембр голосу) та кінетичні (поза, жести, міміка) засоби паралінгвістики у відеофільмі допомагають учням зрозуміти мову, ситуацію та відносини між героями сюжету краще, ніж при аудіюванні;
- у навчальному матеріалі Video units підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» англійська мова представлена у діалогах, полілогах, монологіях та звучить досить швидко, внаслідок чого досягається одне з найважливіших завдань навчання – удосконалення навичок сприйняття та розуміння змісту на слух;

– у відеофрагменті мова супроводжується природними перешкодами (телефонний дзвінок, стукіт у двері, спів птахів, музика, шум води чи міського транспорту), що максимально наближає навчальний відеоролик до реального життя. З іншого боку, подібні перешкоди сприяють концентрації уваги, виробленню стійкого сприйняття;

– всі відеоролики в підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» є тематичними та націлені на вивчення певної лексики та граматичних структур, розуміння яких полегшено завдяки наведеній ситуації.

Наведемо кілька вправ, які передбачають використання Video units (с. 148):

1. Work in pairs. Look at the photo and discuss the questions.

– Where do you think the photo was taken? What's the purpose of the painting in the photo?

– Do you know any other tribes that have a very distinctive appearance, way of dressing or jewellery? What do they look like? What do you know about them and their way of life?

– Do you think it is good to advertise people such as the woman in the photo to tourists? Why? / Why not?

2. Watch the first part of the video (0.00-1.22) and answer the questions.

1) What different kinds of styles are mentioned?

2) Where is the woman in the photo from?

3) What risk is associated with the rings they wear? Work in pairs. Write six questions about the long neck women that you would like answers to.

3. Watch the second part of the video (1.23-4.50) and see if your questions are answered.

4. Work in pairs. Discuss what the narrator said using the words and numbers below. Then watch the second part of the video again (1.23-4.50) and check your ideas.

1 matriarch

2 25/12

3 shackles

4 rods

Відеофільми, які пропонуються авторами підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book» у Video units мають великий дидактичний потенціал у навчальній діяльності, оскільки демонструють зразкову модель для наслідування мови та поведінки у певній ситуації спілкування та сприяють розвитку ситуативної мови.

Навчальний текст у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book», незважаючи на свій малий обсяг, постає складним текстовим утворенням, в якому вербальні та невербальні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, завдання якого – комплексний вплив на адресата, в даному випадку з метою прищеплення учням навичок користування іноземною мовою як засобом спілкування, впливу на ментальні та психологічні процеси реципієнта, формування світогляду, соціалізації як особистості, виховання толерантності та відкритості.

Отже, уважний розгляд великої кількості навчальних текстів з аналізованого підручника показує, що, з метою занурення реципієнта в різні сфери спілкування, у виданні присутні різні функціонально-стильові типи текстів (повсякденно-побутовий, повсякденно-діловий, офіційно-документальний, науковий, публіцистичний та художній – белетристичний), що відрізняються різноманітністю жанрів (газетні та журнальні статті, оповідання, вірші, пісні, анкети, оголошення, вивіски, рекламні проспекти, рецепти, інтерв'ю та ін.).

Результати нашого дослідження дозволяють стверджувати, що лінгвістичні особливості навчальних текстів у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» обумовлені особливостями дидактичних принципів (науковості, проблемності, орієнтації на практичну діяльність, доступності, систематичності, послідовності, наступності, наочності) та цілей (освітніх, виховних, пізнавальних).

ВИСНОВКИ

Вивчивши теоретичні засади дослідження навчальних англійськомовних текстів; проаналізовано лексичні та дидактичні особливості англійськомовних текстів (на матеріалах підручника «Outcomes. Advanced. Student`s book»), можна зробити такі висновки.

1. Навчальний текст є функціонально-прагматичним типом тексту, який характеризується однозначною інтерпретацією і чіткою логічною структурою. Водночас для навчального тексту властива особливого роду взаємодія структур знань, що потребує як теоретичного, так й практичного опису. Навчальний текст спрямовано формування нового знання. Успіх цього процесу багато в чому визначається правильним підбором вербальних засобів об'єктивації знань, а також ступенем розгортання в тексті когнітивних структур, що реалізуються. Найважливішою характеристикою навчального тексту є наявність у ньому освітнього, культурологічного, виховного та розвиваючого потенціалу.

2. Лексичне наповнення текстів безпосередньо впливає на ефективність володіння достатнім лексичним запасом (vocabulary range) для здійснення будь-якої мовної або мовної діяльності. Педагог має звертати увагу на регулярність використання вивченого матеріалу та контроль над цим процесом; знання відмінностей між активним та пасивним словниковим запасом; аналіз прогресу у знаннях за допомогою сучасних методик. Крім того, авторам навчальних текстів рекомендується усвідомлено підходити до підбору лексичного матеріалу (lexical selection), а саме спиратися на необхідність досягнення комунікативних цілей на певному етапі навчального процесу, брати до уваги культурні цінності, міжкультурні відмінності, дотримуватися лексико-статистичних принципів відбору слів на основі їх частотності вживання (frequency word), використовувати автентичні усні та письмові джерела, мотивувати учнів, які вивчають англійську мову, за допомогою органічного внесення змін до запланованої роботи над лексикою, якщо це не суперечить вирішенню поточних комунікативних завдань. Навчальний текст на іноземній мові, незважаючи на

свій малий обсяг, постає складним текстовим утворенням, в якому вербальні та невербальні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, завдання якого – комплексний вплив на адресата, з метою прищеплення учням навичок користування іноземною мовою як засобом спілкування, впливу на ментальні та психологічні процеси реципієнта, формування світогляду, соціалізації як особистості, виховання толерантності та відкритості.

3. Специфіка англійськомовних навчальних текстів, орієнтованих на читача з певним рівнем підготовки, полягає у розширенні та поповненні мовних знань учня, розвитку мовленнєвих навичок, вихованні комунікативної компетенції. Навчальний текст з іноземної мови підпорядковує реципієнта своїм інтенціям завдяки грамотному прагмалінгвістичному моделюванню інформаційного поля текстового простору, що представляє собою інтеграцію вербальних та невербальних компонентів. Саме завдяки даній специфіці англійськомовні навчальні тексти одночасно є джерелом соціокультурної інформації, об'єктом ілюстрації мовних факторів, матеріалом для розвитку мовленнєвої діяльності, у зв'язку з чим і займає особливу нішу у лінгвокультурному контексті. Тобто навчальний текст у підручнику з англійської мови як модельована зразкова семіотична система насичена досліджуваними одиницями мови та дозволяє подати оптимальну кількість пізнавальної інформації у мінімальному обсязі викладу.

5. Стандартний комплект «Outcomes. Advanced. Student`s book» складається з таких частин: Student's Book; Workbook; Vocabulary Builder. Підручник складається з 16 частин (units) і містить додаткові розділи: Writing units – відпрацювання навичок письма; Video units – додаткові вправи до відеосюжетів містяться на DVD-ROM, який іде в додатку до підручника; Review units – вправи на повторення і закріплення відпрацьованого матеріалу; Grammar reference – пояснення граматичних конструкцій, а також додаткові вправи з ними; Developing Conversations – практика застосування «живої» англійської мови в реальних життєвих ситуаціях; Understanding Vocabulary з поясненнями

вживання поширених мовних та лексичних конструкцій; Conversation Practice – завдання для обговорення в групі або роботи в парах; Pronunciation – відпрацювання правильності вимови; Understanding Fast Speech допомагає сприйняттю автентичної англійської мови.

6. Характерна особливість підручника «Outcomes. Advanced. Student`s» серії «OUTCOMES» полягає у тому, що в якості текстів для читання та аудіювання абсолютно в більшості випадків авторами використовуються достовірні тексти, що володіють певною інформативною цінністю, що дозволяє вивчати не тільки теми або оволодівати іншими мовними явищами і фактами, а й поповнити запас фонових знань за ознайомитися з відповідною соціально-побутовою, громадсько-політичною чи культурною тематикою. Частина текстів, які використовуються в якості навчання в аналізованому підручнику у розділах, що розвивають навички читання та аудіювання, використана авторами з журналів «National Geographic», що підтверджує значущість їх інформаційного доповнення, оскільки саме «National Geographic» є зразком унікального науково-популярного журналу, який вважається офіційним виданням авторитету Національної географічної спільноти. Спеціалізація журналу представлена статтями з історії, географії, археології, культури та науки. Практично всі науково-популярні публікації супроводжуються красивим візуальним супроводом у вигляді фотографій, малюнків, схем і діаграм, що ілюструють основні інформаційні статті. Така наочність забезпечує максимальну достовірність змісту навчальних матеріалів.

7. Лінгвістичні особливості навчальних текстів у підручнику «Outcomes. Advanced. Student`s book» обумовлені особливостями дидактичних принципів (науковості, проблемності, орієнтації на практичну діяльність, доступності, систематичності, послідовності, наступності, наочності) та цілей (освітніх, виховних, пізнавальних).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баландіна Н. Ф. Навчальний текст як засіб породження нових смислів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. Випуск 58. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 14–19.
2. Березюк Ю. В. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до використання в початковій школі підручників зарубіжних видань : дис. канд. пед. наук. : 13.00.04. Житомир, 2019. 323 с.
3. Бібік Н.М. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручникотворенні. Підручник ХХІ століття. 2003. № 1–4. С. 48–52.
4. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у техніці читання. *Іноземні мови*. 2012. № 1. С. 38.
5. Васильєва О. Г., Коваль Н. Р. Навчання національно-специфічної лексики на уроках англійської мови у загальноосвітній школі. *Studia Linguistica*. 2010. Випуск 4. С. 331–338.
6. Гривко А. В. Мова навчальних текстів шкільних підручників. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Київ : Педагогічна думка, 2009. С. 79–83.
7. Жовтюк Н. П. Підсистема вправ як засіб формування лексичної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької. *Наукові записки*. Серія: педагогіка. 2014. № 4. С. 74–82.
8. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
9. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
10. Знанецька О. М. Основні дидактичні та методичні принципи викладання іноземної мови. URL: http://confcontact.com/2012edu/tom1/28_Znanetska.htm
11. Ігнатенко Н. В. Психологічна характеристика тексту й проблеми його розуміння. URL:

https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_19.pdf.

12. Компанець Н. М. Компетентність при вивченні англійської мови для учнів-реабілітологів. URL: <http://surl.li/duvpw>

13. Комуникативна спрямованість вивчення мовних дисциплін у вищих навчальних закладах / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого». Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого», 2015. 160 с.

14. Котловський А. М. Формування лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2017. 253 с.

15. Кравченко Т. М., Куцин М. В. Метод проектів як інтерактивна технологія навчання лексичної компетенції на уроках англійської мови. *Innovations and prospects of world science : The 9 th International scientific and practical conference (April 28-30, 2022)* Perfect Publishing, Vancouver. Canada, 2022. С. 432–438.

16. Кравчина Т. В. До питання відбору навчального матеріалу з англійської мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 30. С. 73–75.

17. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Є. та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

18. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.

19. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для учнів класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Борисенко Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

20. Михайлова О. С., Молчанець І. М. Дидактичний потенціал текстів соціокультурного забарвлення для навчання англійської мови на початковому

етапі. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29–30 січня 2021 року). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 125–128.

21. Навчання читання англійською мовою учнів мовних факультетів. Навчальний посібник з курсу методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти / Т. Є. Єременко, О. М. Трубіцина, І. О. Лук'янченко, А. А. Юмрукуз. Одеса, 2018. 201 с.

22. Пашко Л. А., Ларіна Н. Б., Руденко О. М. Комунікативна компетентність керівника : навч.-метод. матеріали / упоряд. Г. І. Бондаренко. Київ : НАДУ, 2013. 76 с.

23. Редько В. Г., Басай О. В. Зміст і функції текстів для читання у навчальних посібниках елективних курсів з іноземних мов: лінгвокультурологічний контекст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 36. С. 154–161.

24. Редько В. Г. Дидактичні та методичні вимоги до навчальних матеріалів і текстів для шкільних підручників з іноземних мов. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» [за заг. ред. проф. Є.І.Коваленка]. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя. 2009. № 3. С.10-13.

25. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика Київ : Генеза, 2012. 224 с.

26. Редько В.Г., Басай О. В. Концепція змісту елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи: лінгводидактичний контекст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. № 34. С.163-166

27. Редько В. Г. Яка навчальна література з іноземної мови потрібна сучасному учню: результати аналізу змісту підручників для початкової школи. URL: <http://surl.li/dusnb>

28. Робота з текстом на уроці іноземної мови як процес творчої співпраці вчителя та учня. URL: <https://cutt.ly/lNq8Ve6>
29. Сем'янів А. Є. Роль підручника з іноземної мови у формуванні особистості учня. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 18, Т. 1. С. 39–42.
30. Семенчук, Ю. О. Критерії відбору фахових текстів для навчання учнів-економістів професійно спрямованої англійської мови. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2011. Вип. 55. С. 94–97.
31. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Київ : Фірма “ІНКОС”, 2006. 246 с.
32. Терещук Д. Г. Формування у учнів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2013. 259 с.
33. Шевчук Л. М. Навчальний текст як феномен: сутність та визначення. *Sectoral research XXI: characteristics and features*. Chicago, USA : Collection of scientific papers «SCIENTIA». 2022. Volume 3. С. 39–42.
34. Ball, P. Lindsay D. Teacher Training for CLIL in the Basque Country: the Case of Ikastolas – An Expediency Model. *CLIL in Spain: Implementation, Results and Teacher Training*. D. Lasagabaster and Y. Ruiz de Zarobe (Eds.). Newcastle, Cambridge Scholars. 2013. P. 162-187.
35. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. New Jersey: Prentice Hall, 2015. 285 p.
36. Content and language integrated learning in tertiary education: perspectives on terms of use and integration / O. Zarichna, S. Buchatska, L. Melnyk, T. Savchuk. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2020. № 7(1). С. 184–198.
37. Coombe Ch. A Practical Guide to Assessing English Language Learners / Ch. Coombe, K. Folse, N. Hubley. The University of Michigan Press, 2007. 202 p.
38. Coombe Ch. A Practical Guide to Assessing English Language Learners / Ch. Coombe, K. Folse, N. Hubley. The University of Michigan Press, 2007. 202 p.

39. Coombe Ch., Folse K., Hubley N. A Practical Guide to Assessing English Language Learners. The University of Michigan Press, 2007. 202 p.
40. Coyle D., Hood P., Marsh M. Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. P. 24–25.
41. Cummins J. BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction. *The University of Toronto*. 2008. P. 2-6.
42. Cunningham S., Moor P. Cutting Edge. Intermediate Level : Student's. Longman, 2001.
43. Cunningham S., Moor P. Cutting Edge. Upper Intermediate Level : Student's Book. Longman, 2004.
44. Dellar H., Walkley A., Outcomes advanced, student's book. Second edition. Hampshire, UK: Heinle, Cengage Learning EMEA, 2016 - 184 p (Oadv.)
45. Dmitrieva D.D. Intensification of teaching process of Russian in the system of foreign students vocational training in medical university. *European Journal of Natural History*. 2017. № 1. C. 30–33.
46. Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. April 2007, Voluum 40. Issue 2. P. 97–118.
47. Gomm H., Hird J. Teacher's Book. Macmillan, 2011. 342 p.
48. Hopkins A. More Work in Progress Intermediate : Course Book / A. Hopkins, J. Potter. – Longman, 2001.
49. Hughes A. Testing for Language Teachers / A. Hughes. – Cambridge : Cambridge University Press, 1989. – 264 p.
50. Individualization and Autonomy in Language Learning : ELT documents / ed. by A. Brooks and P. Grundy. Oxford, 1991. 488 p.
51. Iser W. The Act of Reading. Baltimore, 2018.
52. Johns T., Davies F. Text as a Vehicle For Information : The Classroom Use of Written Texts in Teaching Reading in a Foreign Language. *Reading in a Foreign Language*. 2014. №1. Vol. 1. P. 1-19
53. Jones G., Bastow T. Inside Out Advanced : Student's Book. Macmillan, 2001.

54. Kay S., Jones V. Inside Out. Intermediate Level : Student's Book / S. Kay,. – Macmillan, 2016. 490 p.
55. Kay S., Jones V. Inside Out. Upper Intermediate Level : Student's Book. Macmillan, 2011. 244 p.
56. Lasagabaster, D. Foreign Language Competence in Content and Language Integrated Courses. *The Open Applied Linguistics Journal*. 2014. 31–42 p.
57. Lasagabaster, D. Foreign Language Competence in Content and Language Integrated Courses. *The Open Applied Linguistics Journal*. 2014. 31–42 p.
58. Nickerson R.S. Teaching of thinking and problem-solving. CA: Academic presss, 2014.400 p
59. Online Dialog: A Tool to Support Preservice Teacher Candidates 'Understanding of Literacy Teaching and Practice. URL: <https://citejournal.org/volume-9/issue-3-09/english-language-arts/online-dialog-a-tool-to-support-preservice-teacher-candidates-understanding-of-literacy-teaching-and-practice/>
60. Scrivener J. Learning Teaching. A Guidebook for English Language Teachers. Second Edition. Macmillan, 2005. 432 p.
61. Weir C. Language Testing and Validation : An Evidence-based Approach. Palgrave Macmillan, 2005. 272 p.